

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**"Argumentace cizinců v českém veřejném
prostoru"**

Michaela Kuntová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

**"Argumentace cizinců v českém veřejném
prostoru"**

Michaela Kuntová

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Sitek, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Pavlu Sitkovi, Ph.D. za poskytnutí cenných rad, věcných připomínek, všechen čas a ochotu při vedení této bakalářské práce.

Dále mé poděkování patří Magdě Faltové ze Sdružení pro integraci a migraci za poskytnutý rozhovor.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	PROBLEMATIZACE VYBRANÉHO FENOMÉNU	2
2.1	Migrace obecně	2
2.2	Historie migrace v Českých zemích	2
2.2.1	Proč se migruje?	3
2.2.2	Důvody zvolení ČR jako cílové země.....	4
2.3	Kdo jsou „my“ a kdo „oni“	4
2.3.1	Role médií	5
2.4	Vymezení pojmů cizinec a imigrant	6
2.4.1	Právní vymezení.....	6
2.4.2	Cizinec a imigrant.....	7
2.5	Postoje k cizincům	8
2.5.1	Xenofobie a rasismus.....	8
2.5.2	Stereotypy a předsudky.....	9
2.6	Národní identita	9
2.6.1	Příklad vnímání národní identity z politického hlediska.....	11
3	TEORIE	12
3.1	Stigmatizace	12
3.2	Labelling (nálepkování)	13
3.3	Vysvětlení pojmu argumentace v kontextu obrany	14
4	METODOLOGIE	16
4.1	Cíl a klíčová otázka výzkumu	16
4.2	Výzkumné metody a techniky sběru dat	16
4.2.1	Výzkum dokumentů	17
4.2.2	Polostrukturovaný rozhovor.....	18

5	PRAKTICKÁ ČÁST	19
5.1	Nestátní neziskové organizace	19
5.1.1	Typy nestátních neziskových organizací	20
5.1.2	NNO v českém prostředí a jejich výběr k analytickému účelu ..	21
5.2	Reformulace výzkumné otázky	22
5.2.1	Nová výzkumná otázka	23
5.3	Charakteristika vybrané neziskové organizace	23
5.4	Interpretace dat	24
5.5	Nejčastější předměty argumentace	24
5.5.1	Pobyt cizinců v ČR	24
5.5.2	Velké téma: pracovní migrace	26
5.5.3	Otázka rasismu	33
5.5.4	Český stát a jeho politika	33
5.6	Způsoby argumentace	35
5.7	Kategorie pojmenování	37
6	ZÁVĚR	39
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	42
7.1	Primární zdroje	42
7.1.1	Internetové zdroje	42
7.2	Sekundární zdroje	45
7.2.1	Internetové zdroje	49
8	RESUMÉ	51
9	PŘÍLOHY	52

1 ÚVOD

Migrace je v dnešním světě a samozřejmě také v České republice, velmi diskutovaným fenoménem. Na migraci samotnou a s ní spojená témata, byla napsána řada odborných publikací a zrealizováno nespočet výzkumů. Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zaměřit na méně reflektované téma v českém prostředí a to na předmět argumentace cizinců ve veřejném prostoru, jaké jsou volené způsoby argumentace, na jaké problémy při integraci do společnosti upozorňují a jaké kategorie pojmenování jsou cizinci používány. Tato zaměření jsou základem výzkumných otázek a cílem práce bude jejich zodpovězení. Zásadní roli zde budou hrát nestátní neziskové organizace, neboť právě ony budou za cizince argumentovat.

Práce se skládá z několika částí – problematizace vybraného fenoménu, teoretické, metodologické a praktické části, jejíž součástí bude interpretace výsledků a závěrečné shrnutí. Úvodní kapitoly budou věnovány historickému kontextu migrace v českých zemích a motivům migrantů, které se hrály roli při zvolení ČR jako své cílové země. Důležité bude vymezení toho, kdo je cizinec, a to jak z dichotomie „my“ a „oni“, tak z právního hlediska. Poté představím postoje české společnosti k cizincům a uvedu roli národní identity. Část zabývající se teorií má za úkol představit teorie stigmatizace a nálepkování, které objasňují to, proč se cizinec brání a jako formu boje používá tzv. komunikaci na dálku.

V části věnované metodologii představím zvolené techniky sběru dat, pomocí kterých bude dosažen cíl práce a krátce uvedu důvody jejich zvolení. Následující část se bude zabírat druhy neziskových organizací zabývajících se problematikou cizinců a objasním výběr konkrétní organizace pro účel této práce. Výsledky budou interpretovány tak, aby postupně zodpovídaly hlavní a vedlejší otázky výzkumu. V závěru shrnu svá zjištění.

2 PROBLEMATIZACE VYBRANÉHO FENOMÉNU

2.1 Migrace obecně

Slovo migrace pochází z latinského *migratio* a znamená *přestěhování* [Maříková et al. 1996: 627]. Migrace jinak řečeno prostorová mobilita, je proces, patřící k lidstvu již od jeho počátku a lze ho definovat jako „(...) *pohyb osob, skupin nebo větších celků obyvatel v geografickém a sociálním prostoru spojený s přechodnou nebo trvalou změnou místa pobytu.*“ [Jandourek 2003: 197].

Globalizaci lze považovat za jeden z nejdůležitějších fenoménů zapojujících se do procesu migrace. Vztah migrace a globalizace je úzce spjat ve dvou směrech. Jednak globalizační procesy, jakými jsou rozvoj dopravy, informačních a komunikačních technologií, vzdělání atd. migraci pohánějí a na straně druhé je to právě migrace, která pohání globalizaci [Procházková Ilinitchi 2010: 3]. Globální způsoby dopravy a komunikace se staly více dostupnými a vytvořily tak pro lidi větší příležitost k pohybu z místa na místo, než tomu bylo dříve. Nicméně tento fakt neznamena, že všichni jedinci žijící v tomto světě, se chtějí stát migranty, a někteří se jimi z nejrůznějších důvodů stát ani nemohou [Gladišová, Stojanov 2011: 9].

2.2 Historie migrace v Českých zemích

Tato kapitola je věnována historické perspektivě migrace na českém území. Krátké nastínění toho, co se událo v minulosti, je důležité z důvodu zásadní role, kterou hrají zkušenosti s historií v utváření a ovlivňování přístupu majoritní společnosti k jedincům odlišné kultury a jejich prvkům (náboženství, jazyk, morálka, atp.), které s sebou nese [Scheu et al. 2011: 113].

Před rokem 1989 bylo území dnešní České republiky až do začátku 19. století imigrační oblastí (typ kolonizační migrace ze západní Evropy).

Za Rakouska-Uherska existovaly specifické požadavky při udělování občanství, neboť to bylo spojeno s principem původu (tzv. „společnosti krve“). Na imigraci měl vliv vznik samostatného Československého státu, neboť v těchto dobách byl přijat zákon na ochranu pracovního trhu. Po roce 1948 byla migrační situace v Československu ovlivněna politickým režimem, kdy v tomto období došlo nejen k izolaci od zbývajících částí světa, ale i k omezení kontaktů mezi socialistickými zeměmi [Drbohlav 2010: 18–25].

Sametová revoluce, vznik samostatné České republiky k 1. 1. 1993 a vstup do Evropské unie v roce 2004 [Drbohlav 2010: 31] jsou tři významné události, které po roce 1989 vytvořily zásadně odlišné podmínky pro zahraniční migraci v České republice. Došlo k narůstání počtu imigrantů. Po roce 2000 se Česko postupně stává stále významnější cílovou imigrační zemí. Zdrojovými zeměmi jsou převážně Slovensko, Ukrajina a Vietnam [Tamtéž 2010: 164–165]. Přestože příchod cizinců již v minulosti zasahoval území ČR, lze tvrdit, že se v dnešní době jedná o relativně nový fenomén, neboť více než čtyřicetiletý komunistický režim značně omezil pohyb osob přes státní hranice. Toto dlouhotrvající období zapříčinilo vznik bariéry, která neumožňovala větší kontakt s cizinci a česká společnost zůstala značně homogenní [Babická 2011: 179].

2.2.1 Proč se migruje?

Lidé, kteří migrovat mohou a chtějí, mají ke změně místa pobytu nejrůznější důvody. Ty jsou předloženy v teorii, se kterou mimo jiné přišel Donald J. Bogue. Předpokládá se působení tzv. „push“ a „pull“ faktorů. Ty jedince buď vypuzují z jejich rodné země, nebo přitahují do nové země, kam se rozhodli migrovat [Drbohlav, Uherek 2007]. Push faktory jsou způsobeny ztrátou zaměstnání, politickou, etnickou, náboženskou či jinou formou útlaku a diskriminace, absencí možnosti osobního a profesního

rozvoje. K vypuzujícím faktorům jsou řazeny také katastrofy, ať už se jedná o ty přírodního původu (povodně, zemětřesení, sucha apod.) nebo ty, které jsou způsobené lidmi (vátky, nepokoje). Do cílové země naopak jedince přitahuje možnost lepšího kariérního umístění (s tím samozřejmě souvisí větší platové ohodnocení) nebo vzdělání, žádná diskriminace kvůli náboženskému či politickému vyznání, vhodnější prostředí pro život (klíma, bydlení či institucionální zařízení) aj. [Bogue 1969: 753–754]. Výše představené důvody lidské migrace lze souhrnně charakterizovat jako ekonomické, politické a environmentální.

2.2.2 Důvody zvolení ČR jako cílové země

Důvody pobytu cizinců v ČR jsou různé. Může se jednat o rodinné důvody, hledání sociální jistoty, zvýšení kvality života či lépe fungující školská, zdravotní a jiná zařízení. Nicméně současná migrace ze zemí bývalého Sovětského svazu a zejména z Ukrajiny, bývá charakterizována jako migrace pracovní.¹ Zatímco za migrací Ukrajinců do ČR stojí stav tamější ekonomiky, v případě ruské migrace jsou to spíše politická nestabilita a vysoká kriminalita v Rusku. Další faktory příchodu lze spatřit v geografické a kulturní blízkosti či na doporučení příbuzných či jiných krajanů [Leontiyeva, Nečasová 2009: 119–121]. Početná Vietnamská komunita v ČR spolu s vysokou nezaměstnaností ve Vietnamu jsou důvody, proč tolik Vietnamců stále cestuje za prací do Česka (Martinková, Pechová 2011: 213).

2.3 Kdo jsou „my“ a kdo „oni“

Dichotomie „my“ a „oni“ je v dnešním světě jednou z nejpoužívanějších. *„My“ znamená skupinu, k níž, jak cítíme, patříme a již rozumíme. „Oni“*

¹V této souvislosti se hovoří o tzv. cirkulační migraci, což znamená, že migranti neusilují o trvalé usídlení v cílové zemi, ale mají snahu tam zůstat jen krátkodobě, vydělat peníze a jimi pak zvýšit svůj socio-ekonomický status v zemi původu [Leontiyeva, Nečasová 2009: 119].

naopak představují skupinu, do ní nemáme přístup nebo k níž nechceme náležet. Naše představa o ní je vágní a útržkovitá, a protože příliš nechápeme její chování, nahání nám dokonce strach. V domněnkách o ní nás navíc utvrzuje naše podezření, že „oni“ vůči „nám“ mají stejné výhrady a cítí stejné obavy.“ [Bauman 2004: 43].

Existence a vymezení cizí skupiny je pro další skupinu důležité, neboť v této opozici dochází mezi členy skupiny k definování toho, kým vlastně jsou, utváří si soudržnost a získávají pocit, že někam patří. Aby mohlo dojít k ochotě spolupracovat v rámci hranic vlastní skupiny, je zapotřebí odmítnutí spolupráce s příslušníkem skupiny druhé [Tamtéž: 44]. V kontextu „národní identity“ pak do kategorie „oni“ spadají cizinci a etnické minority. Celé to lze uchopit i z pohledu cizinců, kteří zauímají pozici „my“ a nějakým způsobem se brání proti „oni“, neboli proti českým občanům.

2.3.1 Role médií

Média výrazně promlouvají do formování těchto hranic, neboť jsou jedním z aspektů, které velkým podílem přispívají k vytváření jednoho národního veřejného prostoru, ve kterém je začleněna celá společnost. Tím tak sdělovacím prostředkům vzniklo místo, ve kterém vytvářejí jisté stereotypy, které se usadily v kolektivních představách prostřednictvím negativního pojetí zpráv o cizincích. Vytvořily se tak specificky definované postavy založené na stereotypech. Například v českém kontextu to znamená, že o českém občanovi média hovoří buď jako o hrdinovi, nebo jako o oběti. Zatímco k popisu cizince jsou používány spíše negativní charakteristiky [Sitek in Noiriel 2012: 142]. Tento fakt je potvrzován mnoha výzkumy, podle kterých je zejména v bulvárních denících (ve výzkumu se pracovalo s deníky Blesk a Super) často viditelná tzv. „titulková xenofobie“. Ta se projevuje tím, že v názvu článku je uvedena etnická příslušnost i přesto, že pro samostatnou povahu zprávy je tato

informace nepodstatná (např. Poláci kradli; Zasahující jednotce Ukrajinec propíchl člun) [Karhanová, Kaderka 2001: 4–5]. Z těchto dvou ukázek názvů titulků v tisku je patrný negativismus. Tato nepozitivní prezentace cizinců v představách čtenářů vytváří hranice mezi „my“ a „oni“ a „(...) v jejím důsledku je migrace vnímána jako problém, neboť zosobněním toho „druhého“ se stal cizinec“ [Sitek in Noiriel 2012: 142]. Média nehrají důležitou roli jen při vytváření stereotypů ohledně cizinců, ale také slouží politickým elitám jako nástroj, s jehož pomocí mohou snáze a úderněji prosazovat své myšlenky, názory a postoje.

2.4 Vymezení pojmů cizinec a imigrant

2.4.1 Právní vymezení

Za pomocí předchozích odstavců a dichotomie „my“ a „oni“ jsem objasnila pojem „cizinec“. Ovšem také nelze opomenout oficiální stránku věci. Z právního hlediska „se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.“ [Zák. č. 326/1999 Sb.]. Takto z právního hlediska popsany jedinec patří do skupiny cizinců, kteří české státní občanství nemají. Ale zároveň existuje další skupina, jež je tvořena cizinci disponujícími českým státním občanstvím. Ti se pak neobjevují ve statistikách jako cizinci [Babická 2011: 179]. Přestože již více nejsou cizinci, nesmíme proto opomenout, že si stále mohou uchovat svůj mateřský jazyk a další kulturní aspekty spojené s jejich rodnou zemí. Mají možnost být příslušníkem národnostní menšiny, která je regulována státem pomocí zákona² [Honusková 2011: 141].

²Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin.

2.4.1.1 Definice národnostní menšiny

Giddens [1999: 229] ze sociologického hlediska menšinu či etnickou menšinu považuje určitou skupinu obsahující členy, kteří se vymezují proti majoritě. Tito jedinci jsou pak v nevýhodě oproti příslušníkům většinové společnosti a disponují pocitem skupinové sounáležitosti, která je umocňována v situacích, kdy se menšina ocitá v konfrontaci s předsudky a diskriminací.

Národnostní menšinou je podle českého zákona „(...) *společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva (...)*“ a příslušníkem takovéto menšiny je „(...) *občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti (...)*“ [zák. č. 273/2001 Sb.].

2.4.2 Cizinec a imigrant

Koho lze považovat z právního hlediska za cizince na českém území, již bylo vymezeno v předešlé části. Český zákon tedy řadí všechny imigranty bez českého občanství krátkodobě či dlouhodobě pobývajících na českém území mezi cizince [Leontiyeva 2009: 11]. Imigrantem (česky přistěhovalec) je podle ministerstva vnitra ČR³ „*cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru*“. Z českých zákonů (viz zák. o pobytu cizinců na území ČR) je patrné užívání pouze pojmu cizinec. Avšak na úrovni každodenního používání se kategorie *imigrant* (a také *migrant*) a *cizinec* překrývají.

³Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx> [cit. 5.3. 2013].

2.5 Postoje k cizincům

Cizinec v nové zemi přijde do konfrontace s tamními zvyky, tradicemi, normami a hodnotami, které jsou více či méně rozdílné od jeho kulturních vzorců. A právě tyto kulturní vzorce musí cizinec znát a řídit se jimi, chceli se stát členem společnosti dané země, do níž imigroval. Pro imigranta se jedná o nelehkou situaci, kterou Alfred Schutz [in Vávra 2009: 17] přirovnal například k problému „(...) *nastávajícího zete, který chce být přijat v rodině své budoucí manželky (...)*.“ Ovšem cizinci tato situace znepříjemňuje působení v cizí zemi tím, že se týká všech sfér jeho života [Tamtéž]. Další nepříjemnost, se kterou se migrant setká je ta, že většinová společnost vůči cizincům zaujímá postoje, které lze blíže specifikovat pomocí xenofobie, rasismu, stereotypů a předsudků.

2.5.1 Xenofobie a rasismus

Xenofobie zahrnuje negativní postoje ke všemu co nám je cizí. V kontextu zabývající se problematikou cizinců je chápán jako něco, co má původ mimo náš národ, stát a samozřejmě národní identitu. Hlavní myšlenka tohoto pojmu souvisí s dichotomií „my“ a oni“. „Oni“ cizinci jsou ti, kteří k nám přicházejí odjinud, jsou odlišní od „my“ Češi. Příčiny xenofobie se opírají o řadu faktorů, kterými jsou např. migrace, globalizace, socio-ekonomické změny atd. Jakýmsi spojujícím faktorem je pak nejistota. Ta souvisí s pocitem ohrožení, obavou ze „zaplavení“ zejména trhu práce cizinci, kde hrozí potencionální obsazení pracovních míst. Xenofobie se stává nebezpečnou v okamžiku, dostává-li vymezení cizího negativní konotaci, protože to je moment, kdy již není jen existence „naší“ a té „další“ skupiny, ale je to situace, ve které „my“ jde proti „oni“ [Burjanek 2001: 74–75].

S pojmem xenofobie se pojí další a to rasismus, jenž lze definovat jako přesvědčení o tom, že jedinci si na základě své rasové rozdílnosti

nejsou rovni [Giddens 1999: 231]. Tato definice zakládající se na biologických aspektech s sebou nese problém, že v konečném důsledku z ní vypadávají jiné aspekty. Nicméně definování založené na jakýchkoli projevech nepřátelství či nedůvěry vůči jiné etnické a národnostní skupině je velmi rozsáhlé a v těchto případech je příhodnější použití výrazu xenofobní. Z těchto důvodů je patrné, že hranici mezi rasismem a xenofobií nelze jednoznačně definovat [Vávra 2009: 28].

2.5.2 Stereotypy a předsudky

Média a často absence vlastní zkušenosti většinovou společností vedou k tomu, že cizince hodnotí na základě svých stereotypů a předsudků. Podle psychologa Milana Nekonečného [in Buryánek 2005: 34] „(...) jsou předsudky druhem postoje, zakládají sklon k negativnímu jednání vůči objektu předsudku, a protože jsou iracionální, jsou velmi odolné vůči změnám a rezistentní vůči racionální argumentaci.“ Z tohoto vysvětlení je patrné, že postoj jedinců není založen na jimi získaných empirických informacích a nezaujatém hodnocení, tudíž je předsudečný. Je tedy logické, že lidé nejčastěji mají předsudky vůči těm etnickým skupinám, s nimiž se příliš neseťkávali a neseťkávají [Vávra 2009: 27].

Stejně tak jako spolu souvisí pojmy rasismus a xenofobie, tak i předsudky mají svůj související pojem, kterým jsou stereotypy. Ty jsou charakteristické tím, že zevšeobecňují určitou charakteristiku na celou skupinu a to se děje bez ohledu na individuum. Následně tato generalizace vede k jedinému: v praxi se setkáváme se známými větami, jakými např. jsou „Vietnamci neplatí daně“ nebo že „Ukrajinci jsou mafiáni“ atp. [Buryánek 2005: 34].

2.6 Národní identita

V části, která se zabývala otázkou, kdo je cizinec a kdo jím není, se pracuje s termínem „národní identita“. Podle francouzského historika

Gérarda Noiriela je tento termín používán zejména „*pro stigmatizaci imigrantů při vytváření hranic „my a oni“* [Noiriel in Sitek 2011: 37–38]. Z tohoto důvodu dává Noiriel národní identitu do spojitosti s politickým hlediskem. Pravicové a krajně pravicové diskursy začaly národní identitu ve svých argumentech používat v 80. letech 20. století. Podle Noiriela ke zpolitizování došlo právě v tomto období a z velké části za tím stála média, na kterých se s postupem času stávaly závislé právě politické elity. Proto lze předpokládat, že docházelo k jistému záměru ze strany těchto elit, neboť pomocí médií mohly prosazovat všeobecně platné názory, které vedly k získání přízně voličů. Praktiku odkazování se na národní identitu Noiriel vyzoroval u bývalého francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho. Ten ji používal během předvolební prezidentské kampaně v roce 2007 v souvislosti s řešením imigračních otázek. Konkrétně při řešení toho, co je pro národ bezpečné a co nikoliv. Ilegální přistěhovalec byl v jeho rétorice chápán jako to nebezpečí, které bylo dáváno do protikladu k národní identitě [Sitek, 2012: 147–149].

Obecně lze národní identitu definovat „*(...) jako pozitivní vztah jedince k jeho národu*“ [Carey in Řeháková, Vlachová 2004: 489]. V současných společnostech ji pak spatřujeme ve třech rovinách: individuální, politicko-systémová a ideologická rovina. V té individuální se jedinci cítí být vzájemně svázáni na základě toho, že k hovoru či psaní používají stejný jazyk, žijí na stejném, hranicemi vymezeném území a mají společnou historii. Politicko-systémová rovina považuje národní identitu jako něco, co udržuje národní stát v celku. Dnešní státy jsou tvořeny souborem institucí a pro jejich správné fungování je za potřebí sdílení stejných hodnot. Poslední ideologická rovina spojuje národní identitu s nacionalismem. Národní identita je zejména důležitá proto, že pomáhá při definování toho, kým jsme a kam patříme [Řeháková, Vlachová 2004: 490]. Jak říká Thomson [et al. in Baumgartl 1999] „*Začínáme ji pociťovat již v raném dětství a dává nám pocit vnitřní*

solidarity s ideály naší etnické skupiny a uklidňující pocit, že patříme do větší skupiny“.

2.6.1 Příklad vnímání národní identity z politického hlediska

Ke konkrétnímu ukázání toho co pro občany dané země národní identita znamená, jsem zvolila politický postoj, jenž je reprezentován Maximem Tandonnetem. Ten se podílel na vytváření zákona o imigraci v roce 2006 a později působil jako poradce teď už bývalého prezidenta Francie Nicolase Sarkozyho v otázkách imigrace a integrace [Sitek 2012: 149].

V první řadě Tandonnet odmítá, že by národní identita byla spojována s rasou. Čímž on říká, že černá část populace původem z Afriky jsou Francouzi. A stejně jak odmítá rasu, tak odmítá také náboženství. Není to tedy aspekt, podle kterého by se posuzovala národní identita. Být Francouzem pro něj znamená splnění tří kritérií. První kritérium je založeno na vyjadřování se v národním jazyce, tedy ve francouzštině. Tento důvod není překvapením, neboť národní jazyk reprezentuje národní identitu určité země. Aby jedinec mohl splnit druhé kritérium, musí respektovat republikánské hodnoty a to znamená respektovat a tolerovat druhé, svobodu projevu a tisku nebo osobní svobodu. Ani druhý bod není neobvyklý, jelikož tyto popsané principy se zařazují mezi hodnoty evropského či západního dědictví. Tandonnet poslední kritérium shledává v pocitu sounáležitosti s francouzským národem [Sitek 2012: 149–150]. Příklad ukazuje, byť reprezentuje francouzský kontext, jak je pro cizince důležitá znalost místního jazyka nebo hodnot a především přizpůsobení chování v souladu s danými kulturními vzorci určitého národa (jak již bylo vysvětleno v části „Postoje k cizincům“).

3 TEORIE

3.1 Stigmatizace

Erving Goffman [2003: 10–13] chápe stigmatizaci jako silně diskreditující atribut, který jistým způsobem vyčleňuje odlišného jedince a přináší mu negativní hodnocení. Ovšem nutno podotknout, že tento atribut sám o sobě není negativní, dokud mu takováto charakteristika není přisouzena. Goffman dále rozděluje druhy stigmatizace. Jedná se o typy jako je tělesná ošklivost, duševní poruchy a také sem patří kmenová stigmata, kterými jsou náboženství, rasa a národ. K jedincům se stigmatem se zaujmají postoje, v nichž se věří, že nejsou *normální*. A ti normální jedinci na tomto předpokladu staví nějaké formy diskriminace a tím „(...) vytvářejí teorii stigmatu, ideologii vysvětlující méněcennost osoby se stigmatem a objasňují nebezpečí, jež představují (...)“ [Tamtéž: 13].

Pro povahu této práce jsou výše zmíněné typy stigmatu (rasa a národ) nejpodstatnější. Například různé výzkumy zaměřující se na postoj Čechů k cizincům odhalují určitou tendenci k záporněji laděnému postoji vůči příslušníkům jiného národa. Nejčastěji se v negativních postojích projevují obavy z velkého přílivu cizinců, který si Češi spojují se zvýšenou kriminalitou [Bittnerová, Moravcová 2010: 61–63] a právě toto spojení cizinec – kriminalita, je společně se „zabráním“ pracovních míst, jeden z nejvíce rozšířených stereotypů. Cizinec může být tímto stigmatizován a dostává tak negativní nálepkou, se kterou se později bude muset vypořádat. Během výzkumů cizinci uváděli různé zkušenosti, které se více méně shodovaly. Při hledání bydlení nebo zaměstnání se situace zproblematizovala až ve chvíli, kdy se ukázalo, že je tento žadatel o byt či práci cizinec. Jedná se o chvíle v každodenním životě, kdy odlišné zacházení s cizinci neukládá zákon a není formálně předpokládáno [Tollarová 2009]. Goffman v těchto sociálních interakcích vidí okamžik,

kdy se normální lidé (např. čeští občané) a ti stigmatizovaní (cizinci) dostávají do konfrontace s příčinami a důsledky stigmatu. Stigmatizovaní jedinci si jsou dobře vědomi, že jsou druhými definováni na základě jejich stigmatu [Goffman 2003: 22–23]. Cizince takovéto situace v sociálních interakcích vedou k tomu, že se začínají bránit.

Hranice mezi „my“ a „oni“ zapříčinila vytvoření určitých obrazů cizinců, se kterým oni nesouhlasí, neboť jsou v něm zobrazováni jinak, než jak by definovali sami sebe. To znamená, že tyto obrazy disponují stigmatizujícím efektem, který stojí za tím, že si cizinci hledají různé strategie, aby se mohli se stigmatizujícím obrazem vypořádat. Jedinec je tak vystaven rozdílnosti mezi subjektivní, jím žitou realitou a realitou, kterou považuje za vykonstruovanou. Tato situace posléze vede k „boji“, ve kterém je obrana brána v kontextu konceptu symbolického násilí od Pierra Bourdieu. Zmíněný „boj“ může mít různé podoby, takže například dochází k vytváření vlastních kategorií, kterými se cizinci pojmenovávají [Sitek 2011: 65].

3.2 Labelling (nálepkování)

S procesem stigmatizace vždy souvisí další proces, jenž je popisován v teorii zvané nálepkování či etiketizační teorie (labelling theory). Jedná se o sociální kontrolu, která není nějakou objektivní charakteristikou jedince nebo jeho chování, ale něčím co mu přisoudili jiní [Petrušek, Miltová, Vodáková 1994: 182]. Ne všichni mají tu moc udělovat nálepky. Přidělování a následné používání jednotlivých etiket (většinou nesoucí negativní význam) je výsledkem, o který se zapříčinilo mocenské uspořádání struktury ve společnosti. Etnická většina má téměř vždy navrch nad menšinou a platí to i při určování pravidel vymezující deviaci [Giddens 1999: 195]. Jinými slovy *„hlavním zdrojem etiket jsou ti, kdo představují síly zákona a pořádku, anebo jsou schopni jiným vnutit svá měřítká konvenční mravnosti“* [Tamtéž].

Nálepky tedy dávají ti, co mají moc a v mocenských vztazích hraje důležitou roli jazyk. Pierre Bourdieu svůj koncept „symbolické moci“ vytvořil právě na základě mocenských vztahů, které se projevují ve veřejném pojmenovávání ostatních. Tímto druhem moci především disponují politici a prostředky masové komunikace čímž spoluutváří individuální a kolektivní identitu ostatních jedinců [Noiriel 2012: 53–55].

Z výše popsaného vyplývá, že tito „mluvčí“ mohou tím, co říkají přinášet stigmatizující označení a snadno vytvářet stereotypy. Média se o to zaslouhují výrazným dílem a na tento fakt upozorňují i ti, kterých se nálepkování přímo týká. Samotní cizinci například kritizují zjednodušování zpráv a souvislostí, které se jich týkají. Např. v českých médiích se často objevují stereotypy o Ukrajincích jako o námezdních dělnících podílejících se na kriminalitě [Tollarová 2007: 73–74]. Příslušníci většinového národa si vytvářejí obraz o cizincích nejen na základě vlastní zkušenosti, ale ve větší míře k tomu napomáhají sdělovací prostředky, které se o cizincích vyjadřují zejména negativním způsobem. A tato zprostředkovaná zkušenost ovlivňuje nejen vzájemnou komunikaci majoritní části národa s jedinci patřící k cizinecké komunitě, ale také možnost integrace do české společnosti [Kaderka, Karhanová 2001: 4].

3.3 Vysvětlení pojmu argumentace v kontextu obrany

Podle G. Noiriela [2012: 59] se lze místo konceptu symbolického násilí „(...) zaměřit na situace, v nichž si lidé, jedinci, vyměňují argumenty, uzavírají úmluvy, přistupují na dohody.“ S tímto pohledem přišel francouzský sociolog Luc Boltanski ve své studii zaměřené na veřejná oznámení v zaslaných dopisech jednomu francouzskému deníku. Pro jedince (cizince), kteří pociťovali, že se stali oběťmi jisté nespravedlnosti, je argumentace v zaslaných dopisech jakási forma obrany, neboť touto tzv. komunikací na dálku mohli do veřejného prostoru vnést vlastní protesty a ospravedlnit svá jednání. Za povšimnutí stojí, že tito nešťastní

jedinci jsou médií posléze představováni jako kolektivní osoby, jejichž pravdivé příběhy jsou vždy brány jako „typické“ pro celou skupinu. Mediální konzumenti v podobě čtenářů či diváků se poté uchýlí k tomu, že finančně podpoří neziskovou organizaci nebo ve volbách dají hlas té politické straně (či konkrétnímu politikovi), jež slibuje vyřešení problémů, na které bylo danými jedinci v mediálním sdělení upozorňováno [Tamtéž: 59–60].

V dnešní době, ve které jsou audiovizuální technologie snadno dostupné, mohou cizinci využít všech možností komunikace na dálku. [Tamtéž: 100]. Ovšem problém lze spatřit v tom, že cizinci v médiích dostávají jen nepatrný prostor. V českém prostředí byly provedeny výzkumy, které se zabývaly mediálním obrazem cizinců. Jedním ze závěrů takového to výzkumu je konstatování, že cizincům by se měl dát prostor k vyjádření se ohledně mediálního obrazu vlastní skupiny. Poskytnutý prostor pak cizinci často využívají jako obranu proti stereotypům nebo se v něm distancují od vlastní skupiny s tím, že ne všichni příslušníci stejné národnostní menšiny se chovají a jsou takoví, jako jejich někteří krajané [Klvačová, Bitrich 2003: 14–15].

4 METODOLOGIE

Teoretická část práce popisuje jednotlivé aspekty týkající se výzkumné otázky, které jsou pro její následnou odpověď nezbytné. V následující kapitole se má pozornost zaměřit na samotnou metodologii výzkumu. Budou zde představeny cíle, klíčové a dílčí otázky výzkumu. Dále vysvětlím strategii výzkumu, důvod jejího zvolení a techniku sběru dat.

4.1 Cíl a klíčová otázka výzkumu

Primárním cílem práce bude nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku:

Jakými způsoby a proti čemu komunity cizinců v České republice argumentují?

Dále mne bude zajímat, jaké kategorie pojmenování cizinci používají, na jaké problémy integrace upozorňují a v jakých situacích se objevuje dichotomie „my“ a „oni“. Odpovědi na tyto výzkumné otázky budou převážně založeny na získaných informacích z internetové stránky a publikací vybrané neziskové organizace a také z dalších internetových stránek zabývajících se problematikou migrace, cizinců v ČR, aj. Informace stejného charakteru budou získány i pomocí rozhovoru se zainteresovanou osobou.

4.2 Výzkumné metody a techniky sběru dat

Sociologie pracuje s dvěma základními přístupy, kterými lze provádět empirické výzkumy. Jsou to tzv. kvantitativní a kvalitativní výzkumy. Kvalitativní metoda je „*jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace*“ [Glaser, Corbinová 1989 in Hendl 2005: 50]. Na rozdíl od kvantitativních metod, kde si výzkumník klade za cíl stanovení hypotéz a jejich následné

testování, se kvalitativní výzkum zaměřuje na určení výzkumných otázek, na které se vyhledáváním a analýzou získaných informací snaží naleznout odpověď, což je případ i této práce [Hendl 2005: 46–50].

4.2.1 Výzkum dokumentů

Pro získávání dat jsem zvolila metodu zvanou **výzkum dokumentů**. Jak je již ze samotného názvu patrné, jedná se o „*systematické zkoumání tištěných nebo psaných materiálů*“ (Giddens 1999: 519). Pro získání odpovědí na výzkumné otázky bude důležité, že se „*v dokumentech projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty a ideje*“ [Hendl 2005: 132].

Podle Zicha [2004: 50], má být studium písemných materiálů, „(...) *zcela nezbytnou součástí přípravy všech sociologických terénních šetření.*“ Analýza písemných dokumentů má plnit funkci inspiračního zdroje. Pro mne bude nejen inspiračním zdrojem, ale abych mohla dojít k vytyčenému cíli této práce, je shromažďování a vyhodnocování těchto materiálů klíčové.

Hendl [2005: 204] rozlišuje několik typů dokumentů: úřední a osobní dokumenty, archivní data, výstupy masových médií, virtuální a předmětná data. Typy dokumentů produkované neziskovými organizacemi mají charakter výročních, tiskových zpráv, bulletinů. Tyto dokumenty mohou být publikovány buď v tištěné formě, nebo v elektronické, které jsou zveřejňovány pomocí oficiální internetové stránky dané organizace. Důvod, proč jsem se rozhodla pro studium dokumentů pocházejících z nestátní neziskové organizace a ne pro dokumenty pocházející přímo od samotných cizinců, je vysvětlen na začátku praktické části práce. Jako doplňující zdroj dokumentů jsem zvolila speciální internetový server, který se zabývá problematikou cizinců a to převážně na českém území.

4.2.2 Polostrukturovaný rozhovor

První metoda získávání dat byla představena v předchozím odstavci, jedná se o výzkum dokumentů. Výsledky této práce budou interpretovány na základě dat získaných ze dvou zdrojů. Pozornost zaměřená na informace v dokumentech bude stejná jako v případě použití další výzkumné metody a to **polostrukturovaného rozhovoru**. Tento postup získávání dat „se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací“ [Hendl 2005: 164]. Jako konkrétní techniku dotazování jsem zvolila **rozhovor s expertem**. Tento postup se uplatňuje při analyzování znalostí profesionálů v daném oboru. Úkolem bude využití znalostí experta pro cíle této práce [Tamtéž: 189].

„Rozhovor je výzkumná technika, kterou je možno definovat jako systém verbálního kontaktu mezi tazatelem a dotazovaným s cílem získat informace prostřednictvím otázek, které klade tazatel.“ [Zich 2004: 39]. Aby tato technika sběru dat byla úspěšná, je zapotřebí dobré teoretické znalosti problému ze strany výzkumníka. A konkrétně rozhovor s expertem jsem zvolila z důvodu poskytnutí hlubšího a přesnějšího pohledu do zkoumané problematiky. Dále je vyžadována dobře připravená struktura rozhovoru (seznam otázek). Při jiných typech rozhovorů bývá často důležitý protokol o průběhu rozhovoru, který je vyplňován tazatelem. Jedná se o praktiku, která je prováděna z důvodu dokreslení si obrazu o dotazovaném a pochopení prostředí a klimatu, ve kterém rozhovor probíhal. Pro povahu mnou prováděného typu rozhovoru je provedení této praktiky nepodstatné, proto ji nepoužiji, a to i přes to, že se takto posuzuje kvalita získaných informací [Tamtéž: 41]. Se svolením respondenta bude celý rozhovor nahráván pomocí diktafonu a následně bude přepsán do textové podoby pro analytické účely. Svolení bude také vyžadováno ohledně zveřejnění jména v práci.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Cizinci se v „nové“ zemi musejí vypořádávat s problémy každodenního života jak na formální, tak neformální úrovni a celé se to „komplikuje“ tím, že jsou právě cizinci. Jak jsem již popisovala v předchozích kapitolách, dochází z obou stran, jak ze strany majoritní společnosti, tak ze strany cizinců, ke kategorizaci „my“ a „oni“, a to na základě etnicity či národa. V tomto případě lze brát odlišnou příslušnost k etnické menšině nebo národa jako stigmatizující prvek, se kterým cizinci v sociálních situacích přicházejí do konfrontace. Následné řešení této situace bylo představeno v kapitole popisující teorii týkající komunikace na dálku jakožto druh obrany. Jedinci se naskýtá možnost vyjádřit svá nespokojení nebo obhájit svá jednání za pomoci psaného slova umístěného v médiích. A právě „obranu“ či „boj“ nemusí vést dotyčný sám.

Cizinec ve svém každodenním životě řeší problémy, které jsou více či méně spojené s jeho národním původem, a rozhodl se je řešit v rámci kolektivního pojetí. „Kolektivem“ jsem zjednodušeně pojmenovala nestátní neziskové organizace, zabývající se problematikou cizinců a jejich integrace. Nadcházející kapitoly jsou vyhrazeny právě nestátním neziskovým organizacím, jejich funkcím, druhům a rozboru, který typ organizace je pro získávání požadovaných informací nejvhodnější.

5.1 Nestátní neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) představují důležitého aktéra z hlediska doručování služeb cílové skupině cizinců. Již od roku 1989 působí v ČR několik organizací, jejichž hlavní činností je pomoc a podpora migrantům [Trbola 2011: 80]. Základní funkce plněné NNO v demokratických společnostech lze identifikovat jako sociální, občanské a ekonomické. Bližší pohled na funkce NNO ukazuje rozsáhlejší zaměření a také značnou rozdílnost. Jedná se o funkce servisní,

advokační (prosazování zájmů), expresivní (strážce hodnot), charitativní, filantropická, inovační (prošlapávají cestu) nebo o funkci budování komunity (pospolitost) [Pospíšil et al. 2009: 4–8]. Funkce, kterými disponují NNO zaměřené na problematiku cizinců a jejich integrace jsou víceméně totožné s výše popsanými. Konkrétním působením činnosti vybrané organizace se budou zabývat nadcházející kapitoly. Nejprve je zapotřebí vymezit typy NNO působících na českém území.

5.1.1 Typy nestátních neziskových organizací

Prvním ze tří typů NNO jsou organizace výhradně zaměřené na problematiku cizinců a jejich integraci. Proto své zaměření směřují pouze na cizince. Lze u nich nalézt služby neposkytované přímo cizincům, ale i tak nadále s tímto tématem souvisejí a mají na integraci cizinců zásadní vliv. Tyto služby jsou v podobě konferencí, seminářů a přednášek pro veřejnost. Cizinecká a migrační problematika nabízí pro organizace široké pole působnosti, tudíž své aktivity také zaměřují na podílení se při utváření právních předpisů. K této činnosti je zapotřebí, aby zástupci organizací zaujímalí účast ve veřejné správě zabývající se problematikou cizinců. Častá bývá i kooperace s mezinárodními organizacemi [Prouzová et al. 2009: 18].

Druhým typem jsou NNO, které se kromě problematiky cizinců zabývají i jinými oblastmi, jakými např. jsou poskytování sociálních služeb nebo pomoc v zahraničí. Jejich činnost je zaměřena i na jiné skupiny, než jsou právě cizinci. Zejména pak na sociálně slabé občany, zdravotně postižené, děti, ženy na mateřské dovolené, starší občany aj. Organizace se zaslouhují o to, aby tyto skupiny nebyly sociálně exkludované, našly umístění na trhu práce, získaly vyšší vzdělání apod. [Tamtéž: 18–19].

Do *třetího* a posledního typu spadá sdružení cizinců a národnostních menšin. Jedná se o organizace zřizované a založené

především samotnými cizinci a příslušníky národnostních menšin. Jejich činnost je zaměřena na potřeby vybraných skupin cizinců a občanů ČR [Tamtéž: 11]. Charakteristika třetího typu organizace odpovídá již zmíněnému „kolektivu“ cizinců.

5.1.2 NNO v českém prostředí a jejich výběr k analytickému účelu

Cíl a klíčovou otázku mé práce – *Jakými způsoby a proti čemu komunity cizinců v České republice argumentují* – by bylo možno interpretovat následujícím způsobem: *proti čemu neziskové organizace vedené cizinci argumentují*. Proto jsem v rámci českého prostředí provedla šetření, jehož účelem mělo být nalezení neziskových organizací a sdružení, které vedou přímo cizinci a byly jimi také založeny. Z produkované činnosti organizací musí být jasné, že argumentují za ostatní cizince.

Ovšem provedené šetření ukázalo, že organizace zabývající se problematikou cizinců, a kde se cizinci snaží a chtějí bránit, vedou převážně čeští občané, mající zájem o cizince a jejich integraci do české společnosti, a kteří byli také zakladateli daných organizací. Do třetího typu organizací spadá např. *Ukrajinská iniciativa v České republice*⁴. Nicméně její aktivity se zaměřují na podporu a rozvoj ukrajinské kultury v rámci českého a evropského společenství.

Podobně je tomu i u Vietnamců, kteří jsou další početnou cizineckou menšinou v ČR. Zapojení vietnamských imigrantů v institucích občanské společnosti je převážně omezeno na vlastní krajanské instituce, jejichž poslání lze spatřit v obohacování kulturního života vietnamské komunity žijící v ČR např. *Svaz Vietnamců ČR* (taktéž třetí typ NNO) [Martinková, Pechová 2011: 217]. Internetové stránky⁵ této organizace jsou ve vietnamštině a českou alternativu však nenabízejí.

⁴Dostupné z: <http://www.ukrajinci.cz> [cit. 17.3. 2013].

⁵Dostupné z: <http://www.hvvn.cz/> [cit. 17.3 2013].

Akce formálních i neformálních sdružení většinou bývají zaměřeny na vietnamskou komunitu a příliš nepočítají s přítomností českých účastníků [Hofírek, Nekorjak 2009: 189]. Dále v ČR působí občanské sdružení *Klub Hanoi*⁶, které se zabývá především propagací vietnamské kultury a integrací Vietnamců do společnosti s důrazem na zachování jejich kulturní identity.

5.2 Reformulace výzkumné otázky

Většina organizací či sdružení vedené cizinci má jakýsi uzavřený charakter, slouží převážně samotným cizincům, separují tak svoji komunitu od většinové společnosti. Dalším polem působnosti je pak především šíření informací o dané kultuře. Pro některé cizinecké komunity existují taktéž internetové stránky, jež mají podobu informačních serverů (jako je např. český iDNES.cz), ale nenabízejí možnost české verze. Z čehož lze vyvodit závěr, že nejeví zájem, aby se jimi zveřejňované informace a zprávy s obsahem týkající se jejich kultury či života v Česku dostaly také k širší veřejnosti a mohly tak v českém prostoru argumentovat.

Tyto důvody vedly k následujícímu postupu: bylo zapotřebí zaměřit se na organizace (první typ) zabývající se výhradně problematikou cizinců a jejich integraci, kterých v ČR působí podstatně víc než je tomu u NNO třetího typu [Prouzová et al., 2009]. S tímto krokem bylo nutné reformulovat klíčovou otázku výzkumu, neboť již se nejedná o argumenty samotných cizinců. Argumentují za ně organizace vedené českými občany mající zájem cizincům pomoci.

⁶Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz> [cit. 17.3 2013].

5.2.1 Nová výzkumná otázka

Reformulovaná klíčová otázka má takovéto znění:

Jakými způsoby a proti čemu české neziskové organizace argumentují?

Samozřejmě s tím souvisejí i změny dalších výzkumných otázek, které se nyní budou dotazovat na kategorie pojmenování a na jaké problémy integrace čeští „zástupci“ cizinců upozorňují.

5.3 Charakteristika vybrané neziskové organizace

Pro analytický účel práce jsem zvolila *Sdružení pro integraci a migraci* (dále jen SIMI), organizace reprezentující první typ. Jedná se lidskoprávní neziskovou organizaci hájící práva cizinců v České republice. Počátek organizace spadá do roku 1992. Tehdy se jednalo o reakci na příchod uprchlíků z bývalé Jugoslávie, tudíž lze předpokládat, že s problematikou ohledně cizinců na území České republiky, má velké zkušenosti. Ty posléze zúročuje v aktivitách, jež mají cizincům pomoci. Funkce SIMI jsou poskytování bezplatné právní, sociální a psychosociální poradenství cizincům žijícím na území ČR, věnování se práci s českou veřejností s hlavním cílem rozvíjet toleranci vůči cizincům a potírat existující xenofobii a rasismus. Mezi další aktivity patří práce na koncepčních změnách a advokační činnost, což znamená vypracovávání připomínek k novelám a legislativním záměrům dotýkající se života cizinců v ČR. V neposlední řadě se organizace věnuje prezentaci témat v médiích a publikování článků a publikací, které informují odbornou i laickou veřejnost o problematice migrace a cizinců u nás⁷. Poslední zmiňovaná funkce je pro sběr dat zásadní.

⁷Popis činností organizace SIMI a představení organizace samotné. Dostupné z: <http://www.migrace.com/cs/organizace/o-nas> [cit. 20.3. 2013].

5.4 Interpretace dat

Následující části práce budou založeny na interpretaci informací získaných z publikovaných dokumentů organizace SIMI a pak zejména na rozhovoru s ředitelkou téže organizace, Magdou Faltovou. Interpretace výsledků bude doplňována daty (zejména odbornými články) pocházející z internetové stránky *www.migraceonline.cz*.⁸ Tato kapitola zaměřující se na interpretaci výsledků je konkrétně složena z jednotlivých částí, tak aby postupně byly zodpovězeny následující otázky: proti čemu organizace argumentují (pobyt cizinců v ČR, pracovní migrace a s tím spojená témata, otázka rasismu, český stát a jeho politika), jaké způsoby obrany a kategorie pojmenování používají. Celkové shrnutí výsledků bude obsaženo v závěru celé práce.

5.5 Nejčastější předměty argumentace

5.5.1 Pobyt cizinců v ČR

Jednou z funkcí organizace SIMI je poskytování právního poradenství a podle ředitelky Faltové v jeho rámci cizinci nejčastěji řeší „(...) *pobytovou situaci, tzn. jak prodloužit pobyt, jaké náležitosti k tomu musí doložit, píšeme jim odvolání proti negativním rozhodnutím, jak sem přivést rodinu apod. Vlastně vše co se týká zákona o pobytu cizinců a té tematiky s tím spojené.*“ [Kuntová – Faltová 2013]. V souvislosti s problematikou pobytu cizinců je zapotřebí zmínit rozdělení jedinců podle typu pobytu, jimž SIMI poskytuje své služby. Jedná se o osoby s trvalým

⁸Jedná se o portál pro kritickou diskuzi o migraci v České republice a v zemích střední a východní Evropy, který systematicky mapuje výzkumy týkající se migrace, vývoj legislativy v oblasti migračních a azylových politik a činnost vládních i nevládních organizací a institucí. Jeho čtenáři jsou převážně odborníci a další zájemci z akademické sféry, veřejné správy, nevládních organizací, médií a širší veřejnosti. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/o-migracionline/o-migraci-online> [cit. 22.3. 2013]

pobytem, dlouhodobým pobytem za účelem podnikání (nad 90 dnů⁹) a žadatele o mezinárodní ochranu.

V rámci témat týkajících se pobytu cizinců je často řešena otázka ohledně jeho prodloužení a ve velké míře pak komplikace s tím spojené, za kterými lze hledat český stát, který „(...) *nedodrží své zákony, nedodrží lhůty na rozhodování*¹⁰ (...)“ [Tamtéž]. Příkladem je cizinecká policie v Plzni, která cizincům dává podepsat čestné prohlášení, ve kterém se zavazují k tomu, že vycestují ze země, pokud cizinecká policie nestihne vydat nové povolené k pobytu do šedesáti dnů po skončení platnosti víza. Plzeňská cizinecká policie si stanovila lhůty šedesát až devadesát dnů na změnu účelu pobytu. Ovšem výjimkou není ani to, že se o žádosti rozhodovalo více jak sto dnů. Nutno podotknout, že tento postup Inspektorátu cizinecké police Plzeň nemá žádnou oporu v zákoně [Hánová, Jelínková 2010]. Stejně zkušenosti s příliš dlouhým (až rok a půl) čekáním na jednoduché rozhodnutí o prodloužení pobytu popisuje jak Faltová tak i Martin Rozumek ve svém kriticky založeném článku „Kubiceho přísnost na cizince“ [Kuntová – Faltová 2013; Rozumek 2012].

V otázce ohledně udělení trvalého pobytu se lze setkat s totožnými problémy, jako tomu je v případě prodloužení pobytu. S žádostí o pomoc s udělením tohoto typu pobytu se na organizaci SIMI nejčastěji obrací cizinci, kteří pomocí advokáta napadli pravomocné rozhodnutí krajského soudu ve věci mezinárodní ochrany. V roce 2006 byly mnohým cizincům žádosti o trvalý pobyt zamítány s tím, že je nepodali neprodleně po ukončení řízení o ochraně. SIMI poukazuje na případy, kdy byla vina na straně advokáta zastupujícího cizince v řízení před Nejvyšším správním

⁹Víza k pobytu nad 90 dnů se vydávají na maximálně šest měsíců a povolení k dlouhodobému pobytu se vydává maximálně na dva roky [Čižinský 2011: 106].

¹⁰Podle zákona má být vše vyřešeno bez zbytečných průtahů (Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád).

soudem, ten cizince neinformoval o průběhu či ukončení tohoto řízení [Výroční zpráva 2006: 13].

Z výše popsaného vyplývá, že cizinec primárně řeší problémy související s jeho pobytem na českém území, a to převážně z právního hlediska. To vše se týká právní jistoty, která je pro sociální integraci cizince do nové společnosti z psychologického hlediska zásadní, z důvodu jak samotné momentální existence právního pobytu, tak i z výhledu do budoucna, který je určován cizineckým právem, jež upravuje možnosti povolení k prodloužení pobytu či jeho skončení aj. A především možnost dosáhnout na určitou pozici, která nabídne šanci k dosažení českého státního občanství. Získání občanství představuje dovršení integrace právní, ale i té sociální [Čižinský 2011: 97].

To, že jsou cizinci v nejistotě ohledně situace svého pobytu, podle Faltové „(...) nepřispívá k tomu, aby se cizinci učili český jazyk, aby měli snahu se integrovat do společnosti (...)“ [Kuntová – Faltová 2013]. Nízká právní jistota ohledně povolení pobytu s sebou nese horší předpoklady pro integraci. Na základě těchto tvrzení lze za jeden z největších problémů integrace, na který cizinci, potažmo organizace upozorňují, považovat již několikrát zmíněnou nízkou právní jistotu cizince ohledně jeho práva pobytu v České republice.

5.5.2 Velké téma: pracovní migrace

Pracovní migrace je v dnešní době, kdy stále přetrvává nerovné rozdělení bohatství ve světě, velkým a nejčastějším fenoménem co se v otázkách migrace týče [Babická 2011: 178] a ne jinak je tomu v České republice, která se zejména po roce 2004, stala cílem velkého počtu pracovních migrantů. Především došlo ke koncentraci zahraničních pracovníků na nejnižších pracovních pozicích [Rákoczyová 2011: 13]. Problematikou pracovní migrace se z velké části zabývá i organizace SIMI, jak dokládá

její ředitelka: „*hodně se věnujeme problematice pracovní-právní, tzn. nezaplacené mzdy, jak má vypadat pracovní smlouva, jak ukončit pracovní poměr, problematika pracovních povolení (...)*“, ale také se jedná o praktické věci spojené s prací, jak napsat CV nebo jak si najít práci [Kuntová – Faltová 2013]. Stručně řečeno, cizincům je pomáháno s celým procesem získání práce, na který byl mimo jiné zaměřen projekt s názvem „*Pomocná ruka 3*“, jenž byl v letech 2011 – 2012 organizací SIMI realizován [Výroční zpráva 2011].

Pracovníprávní legislativa říká, že by měli mít pracovníci pocházející z cizí země stejné postavení, jako mají čeští zaměstnanci, ale praxe je ve skutečnosti zcela jiná [Blahoutová 2013]. Porušování práv zaměstnavateli vůči cizincům je velmi častým problémem, na který SIMI upozorňuje a snaží se svými projekty tuto skutečnost změnit.¹¹ Podle organizace je problém v tom že, samotní zahraniční pracovníci mají strach hájit svá práva a v zásadě i jejich oprávněnost. Cizinci tak proti nepoctivým zaměstnavatelům bojují pouze tím způsobem, že vyhledávají pomoc pracovníků neziskové organizace.

5.5.2.1 Nevyplácení mezd

Další záležitostí, která cizinci komplikuje působení na českém území, je neadekvátní finanční odměna za odvedenou práci, pozdní vyplácení mezd a v mnoha případech zaměstnavatelé dokonce mzdu nevyplatí vůbec. Cizinec se tak bez vlastního zavinění často dostává do existencionálních problémů. „*Pokud vyvstane nějaký konflikt, pokud si cizinec stěžuje, že nedostal mzdu, jakou měl, tak prostě jděte si, nemusíte tu být, nikdo vás sem nezval*“ a to je podle ředitelky největším problémem [Kuntová – Faltová 2013]. Za problém to skutečně lze považovat, neboť v případě, že se cizinec sám pokusí o obranu, dostane

¹¹„Migrační management a/nebo práva migrantů? Ohrožené postavení pracovních migrantů v důsledku hospodářské krize“ [Výroční zpráva 2009, 2011]; „Pomozme jim z krize ven“ [Výroční zpráva 2011] aj.

se mu negativní odpovědi, jejíž obsah naznačuje ztrátu zaměstnání. To je důvodem, proč se cizinci ze „třetích zemí“ stávají na svém zaměstnavateli závislí, neboť přijdou-li o práci, tak dle zákona ztratí i povolení k pobytu [Rozumek 2013].

V bulletinech týkajících se témat ohledně pracovní migrace, organizace SIMI upozorňuje na případy, ve kterých se cizinci na pracovníky organizace obrátili s tím, že jim nebyla zaměstnavatelem vyplacena mzda. Na případech je ukázáno, jakým způsobem a jakými prostředky organizace daný problém řešila. Nejprve pracovníci organizace kontaktují přímo zaměstnavatele ve věci dlužné mzdy. Podkladem pro urgenci je pracovní smlouva, nicméně zde organizace upozorňují na další problém, podle kterého pracovní smlouva není písemně sepsána vůbec [Bulletin 3/2011, 1/2012]. Jak jsem již psala výše, zahraniční zaměstnanci mají strach hájit svá práva a právě aktivní obranu zaměstnavatel u cizinců nepředpokládá, proto si „dovolí“ i takový postup, jakým je nesepsání pracovní smlouvy.

5.5.2.2 Berou nám cizinci práci?

Stát sice chrání pracovní pozice pro své obyvatele před cizinci, ale je zapotřebí upozornit na to, že pracovní trh je vydělen na určitý segment pracovních pozic, která jsou charakteristická nízkým sociálním statusem. Pracovní síla patřící k většinové společnosti se těmto pracovním místům vyhýbá a to i přesto, že v nich přetrvává velká poptávka a nezaměstnanost je velmi často řešeným problémem ve společnosti. Tato prázdná pracovní místa jsou pak nejčastěji zaplněna cizinci a vzniká tak jakési „znehodnocení“ dané části pracovního trhu, protože jsou automaticky spojovány s tím, že tento typ práce vykonávají právě cizinci. Tímto způsobem dochází k rozdělení pracujících jedinců na „naše“ a „jejich“, na „my“ a „oni“ atd. [Baršová, Barša 2005: 270–271]. Dále je na místě podotknout, že Češi nemají o práci vykonávanou cizinci zájem, tato práce je nazývána jako tzv. 3D jobs (Dirty, Dangerous, Demanging), tedy

o tu, která je špinavá, zdraví nebezpečná a fyzicky náročná [Babická 2011: 181–183].

Na druhou stranu jedním z největších stereotypů ze strany Čechů, s nímž se pracovníci organizace SIMI setkávají, je ten, „(...) že nám cizinci berou práci. Že kvůli nim jsou nízké mzdy a že nikdo nechce zaměstnat Čechy, protože cizinci berou takovou práci, která nespĺňuje nároky na minimální mzdu.“ [Kuntová – Faltová 2013]. Slova ředitelky potvrzuje také výzkum, ve kterém 72 % lidí uvedlo, že zaměstnávání cizinců připravuje naše lidi o práci¹².

5.5.2.3 Vytlačování cizinců z trhu práce a pád do nelegality

Vytlačování zahraničních zaměstnanců z legálního trhu práce právní úpravou zaměstnávání cizinců v České republice je dalším fenoménem, na který organizace SIMI upozorňuje. Nejčastějším důvodem proč k tomu dochází, má být ochrana pracovního trhu pro české obyvatele. Faltová k tomu dodává „(...) já, upřímně řečeno, poslední opatření, která vytlačují cizince z trhu práce, nechápu a myslím si, že nejsou nijak koncepční (...) neproběhla žádná analýza, jestli je to největší problém českého pracovního trhu.“ [Kuntová – Faltová 2013]. V roce 2012 vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí metodologické pokyny upravující vydávání a prodlužování pracovních povolení na pracovní pozici s nízkou kvalifikací. Součástí pokynů byla byrokratická povinnost v podobě předložení dokladů o příslušené kvalifikaci, ačkoliv tato povinnost není v zákoně obsažena. Jako obranu proti tomuto rozhodnutí vydalo konsorcium NNO, jehož součástí je také organizace SIMI, tiskové prohlášení vymezující se proti pokynům MPSV s tím, že vytlačení cizinců z českého trhu práce nezaměstnanost nesníží, a tudíž ho nelze brát jako ochranu pracovního trhu pro české občany [Prohlášení NNO 2012].

¹²Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2441>[cit. 7.4. 2013].

Organizace SIMI pomocí své publikace upozorňuje na další problém spojený s vytlačováním cizinců z trhu práce, kterým je pád do nelegality. Opatření ze strany českého státu podle organizace způsobují to, že cizinci společně se zaměstnavateli zmíněné metodologické pokyny nedodržují a obcházejí je. Výsledkem je pak vykonávání nelegální práce či tzv. švarcsystém, kde je ochrana pracovních práv cizinců značně omezena [Valentová et al. 2012: 39]. Zahraniční pracovníci jsou v neregulární pracovní situaci často diskriminováni, zaměstnavatelé nedodržují délku pracovní doby, nejsou jim vypláceny mzdy, stávají se tak oběťmi vykořisťování [Babická 2011: 189]. Nelegalita, ať už je způsobena výše popsaným problémem nebo v ní je cizinec už od začátku své přítomnosti v ČR, je tak dalším problémem. Podle ředitelky se SIMI dlouhodobě věnovala¹³ problému regularizace nelegálních migrantů [Kuntová – Faltová 2013].

Nelegální pracovní migrace není ničím výjimečným, často za ní stojí byrokratické překážky legálních možností migrace. Jedná se o příslušná povolení, vízová povinnost, nedostatek srozumitelných informací či nedostatek sankcí proti zaměstnavatelům nelegálních pracovníků [Babická 2011: 187]. Faltová podotýká, že jejich cílem je, aby se cizinec nejprve obrátil organizaci SIMI a své působení neřešil skrze různé zprostředkovatelské agentury, které jejich situaci spíše uškodí. Cizinec jim zaplatí poměrně vysoké částky, a pak se stává, že zprostředkovatel nepodá např. žádost o prodloužení pobytu včas [Kuntová – Faltová 2013]. Pád do nelegality je tak způsoben nezávisle na vůli cizince a ten až po čase zjistí, že v zemi pobývá nelegálně [Babická 2011: 187].

¹³Např. projekty „Regularizace jako jeden z nástrojů v boji proti nelegální migraci“ [Výroční zpráva 2009, 2011]; „Regularizace nelegální migrace I a II“ [Výroční zpráva 2005, 2006]; nebo publikace „Řešení otázek neoprávněného pobytu cizinců – Situace v ČR a ve vybraných evropských zemích“.

5.5.2.4 Cizinky na českém trhu práce

Ženy hrají významnou roli v mnoha typech migrace. V českém prostředí se nejčastěji hovoří o migraci pracovní. Ta byla v minulosti (nejen v ČR) doménou mužů, ale změna přišla v 60. letech 20. století, kdy ženy v tomto typu migrace začaly zaujímat významný prostor [Castles, Miller 2003: 9]. Dochází k feminizaci trhu práce. Tento proces souvisí se stále zvyšující se poptávkou rodin po pečovatelkách a hospodyních. Jedná se o práci, kterou ve velké míře vykonávají migrantky. Práce vykonávaná cizinkami v domácnostech vede k tomu, že se z tohoto druhu práce stává výhradně pracovní pozice spojená s ženami a jeden z cílů migrantek [Souralová 2009: 1]. V České republice poptávka po domácích pracovnicích je způsobena nedostatkem míst ve školkách a tím, že zejména ženy matky mají málo možností využívání prací z domova. Nicméně i v tomto sektoru organizace upozorňují na porušování práv pracujících cizinců a vyjmenovávají nejčastější problémy. I zde se objevuje problematika ohledně mezd, tzn. neplacené přesčasy, neadekvátní finanční odměna vzhledem k vykonané práci, nevyplácení mezd aj. Další problémy, na které SIMI upozorňují, jsou nepříjemné zacházení, nucení k nelegální práci, v závažnějších případech se pak jedná o fyzické násilí, sexuální obtěžování či týrání. Ani v tomto případě nebývá zvykem, že se cizinky proti tomuto porušování práv brání. Podle organizace *„společnost nepokládá takové zacházení k cizinkám za škodlivé“* a z tohoto důvodu považuje za důležité upozorňovat a reagovat na porušování práv cizinek [Bulletin 1/2011: 4].

Organizace SIMI realizovala několik projektů¹⁴, v jejichž aktivitách byl kladen důraz na migrantky s tím, že jsou na trhu práce ve srovnání

¹⁴Např. projekty: „Zahraniční zaměstnanci na trhu práce“; „Rovné šance na prahu českých domácností“; „Zvýšení role neziskového sektoru v oblasti sociální integrace pracovních migrantů v České republice“. Dostupné z: <http://www.migrace.com/cs/delame/projekty> [cit. 6.4. 2013].

s ostatními nejzranitelnější. Jedna z nejvýraznějších aktivit byla kampaň „*Domácí pracovnice*“, o níž se více zmíním v části pojednávající o konkrétních způsobech obrany.

Předchozí odstavec prostřednictvím organizace SIMI popisoval problémy a úskalí, kterým cizinky musejí čelit. Nyní představím argumentaci této organizace, která je vymezena proti české vládě a upozorňuje na to, že se rozhodla nepřipojit se k ratifikaci Úmluvy Mezinárodní organizace práce o pracovnicích v cizích domácnostech. Tato úmluva mimo jiné řeší otázku zajištění důstojných životních podmínek respektujících soukromí, problematiku pracovní doby, otázku výkonu inspekce práce a kontroly dodržování práv či jejich vymahatelnost, kontrolu jejich dodržování a zavedení sankcí v případě jejich porušování [Heřmanová, Redlová 2012: 2–3]. Obrana organizace SIMI byla v podobě nesouhlasného vyjádření ke stanovisku a usnesení vlády týkající se výše zmíněné úmluvy, zaslané senátnímu Výboru pro zdravotnictví a sociální politiku. 9. května 2012 vláda na svém zasedání zaujala názor, že „(...) se u pracovníků v cizí domácnosti nejedná o skupinu z hlediska trhu práce či inspekce práce natolik výraznou, aby ospravedlňovala přijetí specifické právní úpravy, nepovažuje se v současnosti za účelné předložení návrhu na ratifikaci úmluvy.“ [Sněmovní tisk 2012: 2]. SIMI argumentuje tím, že téměř každá cizinka prošla nějakou formou práce v cizí domácnosti a z toho důvodu se nejedná o ojedinělou záležitost. Jinými slovy, organizace se odvolávala na nedostatečné a neúplné informace neodpovídající situaci v ČR, na kterých vláda založila své usnesení [Faltová 2012].

5.5.3 Otázka rasismu

Jedním z hlavních cílů organizace SIMI je v české společnosti rozvoj tolerance vůči cizincům a potírání existující xenofobie a rasismu¹⁵. Avšak podle zkušeností otevřený rasismus či násilné útoky nejsou tím největším problémem, který organizace řeší. Ředitelka připouští, že někteří jedinci rasismus vnímají víc, zejména pokud mají odlišnou barvu pleti, ale dodává, že to není zásadní [Kuntová – Faltová 2013]. Lze říci, že spíš než rasismus cizinec v České republice řeší, jak „přežít“ v sociálním prostředí. Zásadní je pro něj získání povolení k pobytu, pracovní povolení, získání práce, bydlení atd. Nejedná se tedy o rasový, ale o sociální rozměr existence. Faltová říká, že *„největší problém je asi ten přístup veřejné správy k cizincům. Domoci se určitých služeb a nároků, které mají. Tak tam vnímají to, že jsou cizinci. Ten stát si to může dovolit“* [Tamtéž]. Problematika, která by se dala zkráceně charakterizovat jako boj cizinců proti českému státu, bude více rozebrána v nadcházející části práce.

5.5.4 Český stát a jeho politika

Magda Faltová v rozhovoru často argumentovala proti českému státu a jeho migrační politice, která není příliš vstřícná k migrantům. Např. v souvislosti s opatřeními, která měla omezit přístup cizinců na pracovní trh a snažit se ho chránit pro české pracující občany kriticky říká, že *„(...) neproběhla žádná analýza jestli je to (cizinci) největší problém českého pracovního trhu (...), neexistuje žádná migrační politika, která by říkala: ano tohle je náš záměr, my chceme tady mít určité množství třeba vysokokvalifikovaných cizinců (...), je to soubor opatření, který nemá žádnou koncepci, není nijak řízen. Pak dochází k tomu, že tady jsou nějaká ad hoc opatření, která si mnohdy protirečí.“* [Tamtéž]. Faltová tak vyjádřila své zkušenosti s tím, že stát buď ucelenou migrační politiku

¹⁵Dostupné z: <http://www.migrace.com/cs/delame/pusobeni-na-verejnost> [cit. 10.4. 2013].

nemá vůbec, nebo tato aktivita ze strany státu je jen náhodným výsledkem často protikladných faktorů. Dále poukázala na absenci analýz dlouhodobých trendů při vytváření migrační politiky, která tak nemá podobu systematického přístupu. Tyto důvody vedou k závěru, že je „(...) *domácí migrační politika často označovaná za nekoordinovanou, nestabilní, utilitaristickou, politicky podceňovanou a vesměs odkázanou na činnost úředníků a vliv evropského práva.*“ [Čižinský, Kušniráková 2011: 498].

Současná situace ohledně migrační politiky v České republice je nazývána jako neorestriktivní období, ve kterém se stát snaží o redukci počtu cizinců na území ČR a na pracovním trhu s odvoláváním se na závazky vůči českým občanům [Tamtéž]. Aktivní obrana (nejen¹⁶) organizace SIMI právě proti restriktivní politice státu spočívá v ovlivňování legislativních procesů. Pracovníci organizace se aktivně účastní odborných debat, jednání se zástupci státních orgánů, součástí obrany je také medializace problému [Výroční zpráva 2005: 7]. V letech 2009 až 2011 byl realizován projekt, který měl za cíl posílení odborné opoziční platformy k restriktivní politice státu [Výroční zpráva 2011¹⁷].

Restriktivní politika je problémem také podle jiných autorů [Babická 2011: 191–192]. Omezuje možnosti legální migrace, což posléze souvisí s často nelegální činností různých zprostředkovatelských agentur a obchodníků s lidmi. V rámci pracovní migrace je tak klíčová všeobecná ratifikace Úmluvy OSN o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin. Úmluva se vztahuje také na ty, kteří v zemi pobývají či pracují nelegálně.

¹⁶Viz Prohlášení NNO 2012.

¹⁷Projekt: „Migrační management a/nebo práva migrantů? Ohrožené postavení pracovních migrantů v důsledku hospodářské krize“. Dostupné z: <http://www.migrace.com/cs/delame/projekty> [cit. 10.4. 2013].

5.6 Způsoby argumentace

Jak je z předchozích částí textu patrné, jeden ze způsobů argumentace ve veřejném prostoru jsou konkrétní praktiky ve formě projektů, které jsou nejčastěji zaměřeny na ochranu práv a jejich zajištění, problematiku spojenou s pracovní migrací, regularizací či na posílení role neziskového sektoru v oblasti sociální integrace. V rámci projektů jsou realizovány multikulturní večery, kde jsou návštěvníkům přibližovány problémy cizinců spojené s životem v ČR, interaktivní workshopy za účasti odborníka na téma migrace. Další obrana je v podobě vydávání odborných článků a publikací, bulletinů, výročních zpráv aj. Obrana v podobě legislativní činnosti spočívá ve vypracování připomínek k novelám a legislativním záměrům dotýkající se života cizinců v ČR, cílem je jejich lepší právní postavení.

Organizace SIMI patří do konsorcia NNO¹⁸, které sdružuje 11 členů. Jeho hlavním cílem je podílet se na tvorbě migrační politiky a seznamovat veřejnost se situací cizinců v ČR. Mezi další činnosti patří zejména medializace případů¹⁹. Trbola [2011: 124] míní, že utvoření konsorcia, je vhodný postup všech NNO zabývajících se problematikou integrace cizinců. Takovéto uskupení, kde všichni členové mají rovné zastoupení, má významné postavení při již zmíněné participaci při tvorbách opatření na podporu integrace a v rozhodovacích procesech vládních institucí.

Pomocí sdělovacích prostředků vnáší organizace SIMI nejen svá témata do veřejného prostoru, ale také zejména upozorňují na problematiku státního občanství, nových zákonů a jejich novelizace. Medializací se snaží upozornit na problémy, kterým cizinci v českém

¹⁸Příklad činnosti konsorcia je uveden v kapitole „Vytlačování cizinců z trhu práce a pád do nelegality“.

¹⁹ Dostupné z: <http://www.konsorcium-nno.cz/> [cit. 9.4. 2013].

prostředí musí čelit. Jak říká Faltová: „*Je to součástí naší práce.*“ K této činnosti jsou využívána veřejnoprávní média (Český rozhlas a Česká televize), dále se jedná o tištěné deníky (MF Dnes, Lidové noviny, Respekt) a samozřejmě také jejich internetové podoby [Kuntová – Faltová 2013]. Medializační výstupy patří k prezentaci samotných projektů, jejich výsledků a získaných zkušeností, pro novináře bývá v průběhu projektu realizován informační seminář.

Nejvíce v médiích byla propagovaná kampaň na podporu domácích pracovníků, jejíž hlavním cílem bylo informovat veřejnost o postavení těchto žen v ČR. Video s názvem „Víte, kdo Vám doma uklízí?“²⁰ bylo vysíláno pomocí vysílacích kanálů České televize. Spot měl mimo jiné upozornit také na to, že i když má žena cizinka vysokoškolské vzdělání, v ČR vykonává práci neodpovídající její kvalifikaci. A právě využívání skutečné kvalifikace cizinek a cizinců je klíčové k jejich lepšímu začlenění na český pracovní trh [Babická 2011: 191]. Zástupci organizace zároveň vystoupili v pořadech ČT s tématem domácích prací cizinek. V rámci projektu byla spuštěna internetová stránka²¹, se sekcemi určenými pro migranty, veřejnost a média. Nejen pro tento projekt byl internet využit jako jeden ze způsobů obrany. Organizace SIMI provozuje své oficiální stránky na adrese www.migrace.com, které se staly stěžejním zdrojem dat pro účel této práce. Organizace informuje veřejnost o své činnosti a problémech cizinců také prostřednictvím sociální sítě Facebook²².

Výše popsané způsoby argumentace probíhají v českém veřejném prostoru. Nicméně organizace brání práva cizinců také tím, že za ně jedná s nepoctivými zaměstnavateli (vymáhání nevyplacené mzdy) nebo vystupují na jejich straně v soudních řízeních.

²⁰Video je lze shlédnout na oficiálním kanálu organizace SIMI na www.youtube.com. Dostupné z: http://www.youtube.com/watch?v=lvDn-Q_uNXE [cit. 9.4. 2013].

²¹Dostupné z: <http://www.pracovnicevdomacnosti.cz/> [cit. 5.4. 2013].

²²Dostupné z: <https://www.facebook.com/pages/SIMI-Sdru%C5%BEen%C3%AD-pro-integraci-a-migraci/197570470289380> [cit. 12.4. 2013].

5.7 Kategorie pojmenování

Jedna z dílčích (reformulovaných) výzkumných otázek se dotazovala na kategorie pojmenování, jak organizace a její představitelé říkají těm, co přišli odjinud. Ředitelka organizace SIMI Faltová při rozhovoru používala ve většině případů pouze jednu kategorii pojmenování: *cizinec*. Faltová používá „opatrný“ slovník, vyhýbá se výrazům, které by naznačovaly její pozitivní či negativní postoj k jedincům nepocházejícím z České republiky. Jinak řečeno zřídka kdy sklouzla k jiné kategorii, než je *cizinec*. Stejnou kategorii pojmenování používá česká legislativa a jak je patrné, rozhodla jsem se ji v této práci také používat. Případy, kdy během rozhovoru došlo k jinému pojmenování, byly ojedinělé. Jednalo se o kategorie *klient*, *pracovní migrant* a *nelegální migrant*. Ve všech třech případech byla konkrétní kategorie použita tak, aby nejlépe vystihla danou situaci. Např. věta: „*mám klienty, kteří čekají na rozhodnutí rok a půl o tom, jestli se jim prodlouží pobyt.*“ [Kuntová – Faltová 2013], byla zmíněna v rámci tématu ohledně největších úskalí integrace, s poukázáním na to, že se jedná o konkrétní případ jedince, se kterým organizace spolupracuje. V rozhovoru se neobjevovaly jen kategorie pojmenování těch, co přišli od jinud, ale také těch, se kterými cizinci přicházejí do konfrontace. V tomto případě Faltová hovořila v kolektivních entitách, tzn. *Česká republika, stát, cizinecká správa, systém, úředníci, politiky* či *veřejná správa*. Např. největší úskalí integrace ředitelka SIMI spatřuje v tom, že „*(...) zákonodárství je nastaveno tak, že tu integraci nepodporuje.*“ [Tamtéž].

Téměř totožná situace je i co se týče publikovaných písemných materiálů organizace SIMI. Také zde se především pracuje s kategorií *cizinec*, ale velmi často je používán též výraz *migrant*, jedná se o překrývající se kategorie. Dále používané kategorie jako *příslušník ze třetích zemí, žadatel o mezinárodní ochranu* či *uprchlík*, byly v dokumentech používány tehdy, kdy bylo zapotřebí zdůraznit, že se

nejedná o cizince ze zemí Evropské unie. Také kategorie *nelegální migrant/cizinec/pracovní síla* se v dokumentech nejčastěji objevovaly v rámci projektů se zaměřením na cizince, kteří na území ČR pracují bez či v rozporu s pracovním povolením nebo bez povolení k pobytu.²³ Jinými slovy zmíněné používané kategorie během rozhovoru a v dokumentech přesně kopírují základní režimy českého pobytového práva, kterými jsou cizinci z tzv. třetích zemí, režim občanů EU a jejich rodinných příslušníků, azyl/mezinárodní ochrana [Čižinský 2011: 101] a neleze říct, že by ze strany organizace docházelo k vlastnímu pojmenování či vytváření nových kategorií.

²³Jednalo se o projekty zabývající se regularizací. Např. „Regularizace jako jeden z nástrojů v boji proti nelegální migraci [Výroční zpráva 2009, 2011]; Regularizace nelegální migrace I a II [Výroční zpráva 2005, 2006].

6 ZÁVĚR

V teoretické části práce jsou popisovány negativní postoje české společnosti k cizincům, jedná se o xenofobii, rasismus, stereotypy a předsudky, jejichž zdrojem jsou často média. Ta „napomáhají“ k vymezení hranice „my“ a „oni“, čímž se z cizinců stávají „ti druzí“. Na základě této nálepky jsou cizinci posléze stigmatizováni v různých aspektech jejich každodenního života. Prvním krokem obrany, je upozornění na problémy a jejich následní řešení. Vycházela jsem z teorie, že cizinci při své obraně využívají způsob komunikace na dálku. Dalším východiskem bylo kolektivní pojetí obrany skrze neziskové organizace, které za cizince argumentují.

K dosažení cíle práce, bylo ze všeho nejdříve zapotřebí zvolení neziskové organizace vedené samotnými cizinci. Problém, způsobený nenalezením vhodné NNO, bylo nutné vyřešit pomocí reformulace hlavní a dílčích otázek výzkumu a obrácením se na organizaci, která je vedena Čechy. Analýza dat se tedy zaměřila na způsoby a proti čemu české neziskové organizace argumentují, jaké při tom používají kategorie pojmenování a na jaká úskalí a problémy integrace upozorňují. Sběr dat probíhal pomocí polostrukturovaného rozhovoru s ředitelkou vybrané organizace *Sdružení pro integraci a migraci* a analýzy dokumentů pocházející od stejné organizace.

Výsledky této práce poukazují na fakt, že cizinec v České republice primárně řeší, jak zde „přežít“, jedná se spíše o sociální rozměr existence, než ten rasový (který jsem předpokládala). Tzn., že je pro něj důležité, zda mu pobyt bude prodloužen či dostane povolení k trvalému pobytu. Jistota ohledně pobytové situace se ukázala jako stěžejní pro integraci do společnosti. Proto aby se cizinec mohl integrovat, musí ovládat český jazyk a ten se nezačne učit, pokud mu hrozí, že bude muset ČR opustit. Vzhledem k tomu, že většina cizinců v ČR reprezentuje

pracovní typ migrace, tak se pro ně otázka nalezení práce a její následné udržení stává zásadní, neboť ztráta práce znamená ztrátu povolení k pobytu. Toho využívají nepoctiví zaměstnavatelé, cizincům upírají jejich práva a porušování práv zahraničních zaměstnanců a zaměstnankyň se tak stává dalším předmětem argumentace organizací, které pak bojují za ochranu jejich práv. Vše se to odvíjí do negativního postoje k cizincům, který lze spatřit zejména ze strany státu a to konkrétně v jeho restriktivní migrační politice. Z toho vyplývá, že zmiňovaná dichotomie „my“ – „oni“ je nejčastěji v podobě Český stát a jeho politika – cizinci.

Způsoby argumentace souhlasí s deklarovanými činnostmi organizace SIMI. Nejčastěji se jedná o: realizování projektů, multikulturních večerů, veřejných debat, vydávání odborných publikací atp. Nejprínosnější způsoby obrany spatřuji v legislativní činnosti (zejména připomínky při novelizacích zákonů), poněvadž přímo dokáže ovlivnit jednotlivé aspekty, které stojí za problémy cizinců na českém území. Další efektivní způsob argumentace jsou TV spoty, neboť se veřejnost např. o zmíněném spotu z televizní obrazovky dozví, aniž by byla sama nucena aktivně vyhledat informace o dané problematice. Kategorie pojmenování používané v dokumentech organizace SIMI či během rozhovoru s Magdou Faltovou kopírují základní režimy českého pobytového práva a v průběhu výzkumu nebyly zaznamenány jiné kategorie. Což přisuzuji formální povaze dokumentů.

Problémů, se kterými se cizinci v České republice musí vypořádat, je mnoho. Důvod je prostý, nacházejí se v cizí zemi a s tím souvisí aspekty každodenního života, z nichž se některé najednou zdají a mnohdy také jsou více problematické. Cizinci se ocitli v nové zemi a často se potýkají s absencí rodiny a přátel. Každý cizince je postaven před problém v podobě vypořádání se s jazykovou bariérou a seznámení se s odlišnou kulturou [Babická 2011: 178]. Ve všech případech se jedná o problémy, kterým cizinec bezpochyby čelí. Proto zde interpretované

závěry nelze generalizovat pro všechny cizince pobývající na území ČR. Reprezentativnost výsledků omezuje také zaměření se pouze na jednu organizaci. Nicméně předpokládám, že výsledky by byly v případě dalších NNO podobné, neboť organizace zabývající se problematikou cizinců mají víceméně totožné činnosti.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

7.1 Primární zdroje

- Kuntová, Michaela – Faltová, Magda. Přepis rozhovoru. Praha, 5.3 2013.
- Zákon č. 273 ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 104, s. 6461–6464.
- Zákon č. 326 ze dne 30. listopadu 1999 o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 106, s. 7406–7447.

7.1.1 Internetové zdroje

- Blahoutová , Tereza. 2013. „Práva migrantů na pracovním trhu – ve slepé uličce?“ *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 4. 2. 2013]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/prava-migrantu-na-pracovnim-trhu-ve-slepe-ulicce-3>>.
- Bulletin 1/2011. *Sdružení pro integraci a migraci* [online] [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.migrace.com/docs/bulletin-1-final_1328254878.pdf>.
- Bulletin 1/2012. *Sdružení pro integraci a migraci* [online] [cit. 4.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.migrace.com/docs/120511_bulletin-1_12.pdf>.
- Bulletin 3/2011. *Sdružení pro integraci a migraci* [online] [cit. 4.2. 2013]. Dostupné z: <http://www.migrace.com/docs/120522_bulletin_3_final.pdf>.

- Faltová, Magda. 2012. „Nesouhlasné vyjádření ke stanovisku vlády týkající se Úmluvy o pracovnících v cizí zemi.“ *Sdružení pro integraci a migraci* [online] [cit. 4.2. 2013]. Dostupné z: <http://www.migrace.com/docs/120807_simi-stanovisko-umluva-o-pracovnicich-v-cizi-domacnosti.pdf>
- Hánová, Martina, Jelínková, Marie. 2010. „Současná situace migrantů na Plzeňsku.“ *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 4.2. 2013]. Dostupné z: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/MJelinkova_Soucasna_SituaceMigrantu.pdf>.
- Heřmanová, Marie, Redlová, Pavla. 2012. „Proč odmítla česká vláda ratifikovat Úmluvu o pracovnících v cizích domácnostech a jaké to má souvislosti?“ *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 4.2. 2013]. Dostupné z: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/redlova-hermanova_komentar_ilo.pdf>.
- <http://www.hnvn.cz/>
- <http://www.klubhanoi.cz>
- <http://www.konsorciem-nno.cz/>
- <http://www.migrace.com/cs/delame/projekty>
- <http://www.migrace.com/cs/delame/pusobeni-na-verejnost>
- <http://www.migrace.com/cs/organizace/o-nas>
- <http://www.migraceonline.cz/cz/o-migracionline/o-migraci-online>
- <http://www.pracovnicevdomacnosti.cz/>
- <http://www.stem.cz/clanek/2441>
- <http://www.ukrajinci.cz>

- http://www.youtube.com/watch?v=lvDn-Q_uNXE
- <https://www.facebook.com/pages/SIMI-Sdru%C5%BEen%C3%AD-pro-integraci-a-migraci/197570470289380>
- Prohlášení nevládních organizací: vytlačování migrantů z trhu práce nezaměstnanost nesníží. *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 4.2. 2013]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/prohlaseni-nevladnich-organizaci-vytlacovani-migrantu-z-trhu-prace-nezamestnanost-nesnizi>>.
- Rozumek, Martin. 2012. „Kubiceho přísnost na cizince“ *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 25.3. 2013]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/kubiceho-prisnost-na-cizince>>.
- Rozumek, Martin. 2013. „Český „boj“ proti nelegálnímu zaměstnávání cizinců“. *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 27.2. 2013]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2369453>>.
- Sněmovní tisk 708/0, část č. 1/10 Úmluva MOP č. 189 o pracovnících v cizí domácnosti. *Poslanecká sněmovna parlamentu české republiky*. [online] [cit. 4.2. 2013]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?ct=708&ct1=0&o=6>>.
- Suralová, Adéla. 2009. „Care drain versus brain drain: Pracovní migrace žen.“ *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 3. 4. 2013]. Dostupné z: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/A_Suralova_CareDrainVSBrainDrain_1.pdf>.
- Tollarová, Blanka. 2009. „Praktické potíže cizinců v ČR“. *MigraceOnline.cz* [online] [cit. 29. 3. 2012]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2162534>>.

- Valentová Eva, Faltová Magda, Hradečná Pavla, Trochtová Alexandra, Zelenková Šárka, Duba Pavel. 2012. „Zvýšení role neziskového sektoru v oblasti sociální integrace pracovních migrantů v České republice.“ *Sdružení pro integraci a migraci*. [online] [cit. 9.4. 2013]. Dostupné z: http://www.migrace.com/docs/130220_simi_publicace_ke_cteni_dvou_strany.pdf.
- Výroční zpráva 2005. *Sdružení pro integraci a migraci*. [online] [cit. 10.4. 2013]. Dostupné z: http://www.migrace.com/docs/vz_2005.pdf
- Výroční zpráva 2006. *Sdružení pro integraci a migraci*. [online] [cit. 5.4. 2013]. Dostupné z: http://www.migrace.com/docs/vz_2006.pdf
- Výroční zpráva 2009. *Sdružení pro integraci a migraci*. [online] [cit. 5.4. 2013]. Dostupné z: http://www.migrace.com/docs/vz_simi_2009.pdf
- Výroční zpráva 2011. *Sdružení pro integraci a migraci*. [online] [cit. 6.4. 2013]. Dostupné z: http://www.migrace.com/docs/120913_vz_simi_2011_final_final.pdf

7.2 Sekundární zdroje

- Babická, Karolína. 2011. „Pracovní migrace do České republiky.“ Pp. 178–190 in Scheu, Christian, Herald. 2011. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium.
- Baršová, Andrea, Barša, Pavel. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- Bauman, Zygmunt. 2004. *Myslet sociologicky*. Praha: Slon.

- Bittnerová, Dana, Moravcová, Miriam (eds.). 2010. *Etnické komunity v sociální a kulturní různosti*. Praha: Ermat.
- Bogue, Donald, Joseph. 1969. *Principles of Demography*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Burjanek, Aleš. 2001. „Xenofobie po česku: jak si stojíme mezi Evropany?“ *Sborník prací Fakulty sociálních studií*. Brno: Masarykova univerzita v Brně 2001 (6): 73–89.
- Buryánek, Jan. 2005. *Interkulturní vzdělávání II*. Praha: Člověk v tísní – společnost při ČT, o.p.s.
- Castles, Stephen; Miller, Mark J. 2003. *The age of migration*. New York: The Guilford Press.
- Čížinský, Pavel, Kušniráková, Tereza. 2011. „Dvacet let české migrační politiky: liberální, restriktivní, anebo ještě jiná?“ *Geografie* 116 (4): 497–517.
- Čížinský, Pavel. 2011. „Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice“. Pp:93–163 in Trbola, Robert, Rákoczyová, Miroslava (eds.). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrovaná politika*. Brno: Barrister & Principal.
- Drbohlav, Dušan, Uherek, Zdeněk. 2007. „Reflexe migračních teorií.“ *Geografie*. 112 (2): 125–141.
- Drbohlav, Dušan. 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Praha: Slon.
- Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Gladišová, Lucie, Stojanov, Robert. 2011. „Úvod do tématu migrace a rozvoje a přehled klíčových teoretických konceptů.“ Pp.9–44 in *Migrace*

a rozvoj: Rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

- Goffman, Erving. 2003. *Stigma*. Praha: SLON.
- Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hofírek, Ondřej, Nekorjak, Michal. 2009. „Vietnamští imigranti v českých velkoměstech – Integrace přistěhovalců z Vietnamu.“ Pp.161–194 in Rákoczyová, Miroslava, Trbola, Robert (eds.).2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON.
- Honusková, Věra. 2011. „Status dlouhodobě pobývajících cizinců v současném českém právu.“ Pp. 141–154 in Scheu, Harald, Christian (eds.). 2011. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium.
- Jandourek, Jan. 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- Karhanová, Kamila, Kaderka, Petr. 2001. „Obraz cizinců v médiích. Zpráva o projektu za rok 2001“ Pp. 417–423 in *Integrace cizinců na území České republiky*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.
- Klvačová, Petra, Bitrich, Tomáš. 2003. *Jak se (ne)píše o cizincích*. Praha: Multikulturní centrum Praha.
- Leontiyeva, Yana, Nečasová, Mirka. 2009. „Kulturně blízcí? Integrace přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu.“ Pp. 117–160 in Rákoczyová, Miroslava, Trbola, Robert (eds.). 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON.
- Leontiyeva, Yana. 2009. „V kostce o migraci v ČR.“ Pp.11–16 in Leontiyeva, Yana, Vávra, Martin (eds). 2009. *Postoje k imigrantům*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

- Martinková, Šárka, Pechová, Eva. 2011. „Vietnamská komunita v ČR.“ Pp. 210–218 in Scheu, Harald, Christian (eds.). 2011. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium.
- Maříková, Hana, Petrušek, Miroslav, Vodáková, Alena (eds.). 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Noiriel, Gérard. 2012. *Úvod do sociohistorie*. Praha: SLON.
- Petrušek, Miloslav, Miltová, Alena, Vodáková, Alena. 1994. *Sociologické školy, směry, paradigmata*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Pospíšil, Miroslav, Neumayer, Michaela, Škarabelová, Simona, Malý, Ivan, Meyer, Michael, Schneider, Ulrike. 2009. *Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti*. Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru.
- Procházková Ilinitchi, Cristina. 2010. „Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik.“ Pp. 3–26 in *Acta Oeconomica Pragensia*. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů.
- Rákoczyová, Miroslava. 2011. „Místo dole, místo nahoře: cizinci ze třetích zemí na českém trhu práce.“ Pp. 9–35 in Trbola, Robert, Rákoczyová, Miroslava (eds.). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR II. Role zaměstnání a vybraných institucí v procesu integrace*. Brno: Barrister & Principal.
- Řeháková, Blanka, Vlachová, Klára. 2004. „Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě.“ *Sociologický časopis* 40 (4): 489–508.
- Scheu, Harald, Christian (eds.) 2011. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium.

- Sitek, Pavel. 2011. „(Národní) identita a integrace přistěhovalců do společnosti ve Francii: úroveň diskursů a každodenní žitá realita.“ Pp. 29–70 in Bittnerová, Dana, Moravcová, Miriam (eds.). *Etnické komunity. Integrace. Identita*. Praha: FHS UK.
- Sitek, Pavel. 2012. „K terminologii imigračních otázek ve Francii“. Pp. 132–159 in *Akta* Fakulty filozofické ZČU v Plzni.
- Tollarová, Blanka. 2007. „Je normální, že cizinec není normální.“ Pp. 72–88 In: Šanderová, Jadwiga (eds.). *Sociální nerovnosti v kvalitativním výzkumu: sborník z konference*. Praha: Institut sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.
- Trbola, Robert. 2011. „Funkce a postavení organizací neziskového sektoru v procesu sociální integrace přistěhovalců.“ Pp. 73–133 in Trbola, Robert, Rákoczyová, Miroslava (eds.). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR II. Role zaměstnání a vybraných institucí v procesu integrace*. Brno: Barrister & Principal.
- Vávra, Martin. 2009. „Postoje k cizincům – získávání dat a jejich interpretace.“ Pp.17–34 in Leontiyeva, Yana, Vávra, Martin (eds). 2009. *Postoje k imigrantům*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Zich, František. 2004. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: VŠFS, Europress.

7.2.1 Internetové zdroje

- Baumgartl, Bernd. 1999. „Menšiny, xenofobie a identity v Evropě“. *Tolerance* [online] [cit. 26.2.2013]. Dostupné z: <<http://www.tolerance.cz/cesky/panel2000/paper04.htm>>.
- <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>
- <http://www.stem.cz/clanek/2441>

- Prouzová, Zuzana, Hladká, Marie, Křivánek, Martin, Malý, Ivan, Pospíšil, Miroslav, Pudová, Eliška, Šelešovský, Vít. 2008. „Efektivita služeb poskytovaných nestátními neziskovými organizacemi v oblasti integrace cizinců.“ *MPSV* [online] [cit. 16.3.2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8461/Efektivnost_sluzeb_NNO_integrace_cizincu.pdf >.

8 RESUMÉ

This bachelor thesis dealt with the less reflective topic regarding the foreigners in the Czech Republic. The particular focus and the main objective of the research at the same time was to find out the answer on the question, what are the most common problems that foreigners in the Czech Republic face to, how they point out their problems to Czech public and what problems they have to face to in the integration to the society. Also, the aim of the research was to find out, what naming categories are used by foreigners. The presumption of this thesis was that Czech public creates by its negative attitudes borders between “We” (the Czechs) and “They” (foreigners.) The foreigners are stigmatized on the basis of this label. Their “defence” was determined through activities of Non-Governmental Organization (NGO). To obtain the results the combination of two research methods was used – analysis of documents and an interview with the director of selected NGO. The main finding of the thesis is fact, that foreigners in the CR are not so much faced to the racism as the restrictive polity of the Czech Republic.

9 PŘÍLOHY

Přepis rozhovoru s ředitelkou sdružení pro integraci a migraci Magdou Faltovou.

Kuntová, Michaela – Faltová, Magda: Praha, 5.3. 2013.

Michaela Kuntová:

Proč organizace vznikla? Krátká historie...

Magda Faltová:

„My jsme byli založeni v roce 1992 Danou Němcovou a Annou Grušovou jako poradna pro uprchlíky při českém helsinském výboru. Vlastně to byla reakce na situaci, která v té době na území české republiky vznikla, to znamená, že začali přicházet uprchlíci z bývalé Jugoslávie. A tak, jak na jedné straně vznikaly zákony (zákon o azylu) a byly vytvářeny nějaké struktury, které řešily příliv uprchlíků, tak na straně neziskového sektoru vznikla potřeba se o ty lidi postarat a ta poradna poskytovala právní, sociální a psychologickou podporu. V průběhu doby začalo na území ČR přibývat cizinců, kteří neutíkali před pronásledováním země původu, ale chtěli se tady usadit, pracovat a vlastně se začaly objevovat problémy, kterým museli čelit, ať už z hlediska integrace, přístupu k právům. A poradna pro uprchlíky založila sesterskou organizaci Centrum pro otázky migrace, tuším, že to bylo v roce 1997. Takže tyhle ty dvě organizace tak jakoby koexistovaly. Nebylo to úplně nejšťastnější řešení, protože ti zaměstnanci byli ti stejní, nebo se to velmi prolínalo, obě měly stejného ředitele po většinu času, takže nakonec jsme dospěli v roce 2008 k tomu, že jsme ty organizace sloučili a změnili jsme název na Sdružení pro integraci a migraci. Naším posláním je poskytovat právní a sociální poradenství cizinců bez pohledu na jejich pobytový status. Takže nám zůstali všichni žadatelé o azyl, kterých tady je malé množství na území České republiky. Ale zároveň se věnujeme problematice pracovní integrace, pracovním migrantům, neregulérním cizincům a slučování rodin, prostě všechno co s tím souvisí. A zároveň se snažíme působit na veřejnost ať už nějakými advokačními aktivitami nebo vzdělávacími aktivitami zaměřenými na soužití ve většinové společnosti.“

MK: S jakými problémy cizinci za vámi nejčastěji chodí?

MF: „V právním poradenství se to většinou týká jejich pobytové situace, tzn. jak prodloužit pobyt, jaké náležitosti k tomu musí doložit, píšeme jim odvolání proti negativnímu rozhodnutí, jak sem přivést rodinu, apod. Vlastně vše co se týká tady zákona o pobytu cizinců a té problematiky s tím spojené. Hodně se věnujeme problematice pracovně-právní, tzn. nezaplacené mzdy, jak má vypadat pracovní smlouva, jak ukončit pracovní poměr, problematiku pracovních povolení. A v té sociální oblasti tam to jakoby přechází ta pracovně-právní problematika, jak napsat CV, jak si najít práci, ale jsou to i věci, které se týkají přístupu k sociálnímu systému v případě mateřství nebo nemocenské. Nebo problematika vzdělávání, najít místo ve škole pro dítě, komunikace se školou, nostrifikace vzdělání ze země původu. A pak velkým tématem je zdravotní péče, tzn. problematika zdravotního pojištění cizinců a přístupu ke zdravotní péči. Zase nějaká mediace jako komunikace mezi doktorem, nemocnicí a tím cizincem.“

MK: Myslíte si, že pracovní migrace je po zdravotní péči druhým největším problémem?

MF: „Tak určitě my se tomu hodně věnujeme. Problémů je spousta, nedá se asi říci co je největší problém, ale téma pracovní vykořisťování cizinců. Velkým tématem je pozice cizinců na trhu práce z toho hlediska, že často jsou v té šedé ekonomice. Švarcsystém je velkým tématem. A vytlačování cizinců z trhu práce, které to vlastně způsobuje. A pak případně pád do nelegality, takže my jsme se dlouhodobě věnovali problému regularizace nelegálních migrantů. A určitě to jsou všechno témata, která jsou propojena.“

MK: Snažili se cizinci nějak řešit své problémy před tím, než za vámi přišli?

MF: „Tak jak který no. My se snažíme o to, abychom byli tím prvním řešením, protože většinou ta řešení, která cizinec dělá, je obrácení se na vlastní komunitu případně na tzv. klientský systém, na různé zprostředkovatele. Případně na kvazi advokáty, kteří z nich vytáhnou peníze, ale ve svém

důsledku jim nepomůžou. Naopak té jejich situaci spíš uškodí. Takže, ano mnoho z nich má ty různé zprostředkovatele, kterým zaplatí poměrně vysoké částky, dají jim plnou moc a pak vlastně nedostanou to prodloužení pobytu. Ať proto, že ty podmínky nesplňují, nebo protože ten člověk nepodal žádost v čas apod. Takže o to co usilujeme, aby se obrátili v první řadě na nás, a my se tím poradenstvím snažíme je naučit do budoucna, jak by měli postupovat a aby nás potřebovali minimálně. Tzn. integrace do společnosti, to poradenství, které směřuje k osamostatnění a osvojení si schopností, které vedou k tomu, že už nás pak nepotřebují.“

MK: Jaká jsou podle vaší zkušenosti největší úskalí integrace, ať už z pohledu naší společnosti či ze strany cizinců?

MF: „Tak já si myslím, že největším problémem je to, že to zákonodárství je nastaveno tak, že tu integraci nepodporuje.“

MK: Takže jsme zase na straně státu....

MF: „Hmm, že prostě se ta opatření velmi zpřísňují, že stát nedodrží své zákony, nedodrží lhůty na rozhodování. Cizinci velmi často jsou dlouhodobě v situaci, kdy nevědí, jestli ten pobyt jim bude nebo nebude prodloužen, což už je třeba v řádu let. Mám klienty, kteří čekají na rozhodnutí rok a půl o tom, jestli se jim prodlouží pobyt...“

MK: Což je samozřejmě pro ně nepříjemné....

MF: „...Nepřispívá k tomu, aby se učili český jazyk, aby se měli snahu integrovat do společnosti. Takže určitě ta bariéra složitosti toho zákona o pobytu cizinců a nefunkčnosti té cizinecké správy je obrovská. Pak si myslím, že stát se tématu integrace moc nevěnuje. Má sice nějakou aktualizovanou koncepci, ale ta reálná opatření nejsou příliš velká. Zase z druhé strany si myslím, že Česká republika zatím nemá žádný závažný problém s cizinci, že ta integrace nějakým způsobem probíhá. Řekla bych, že více snahou cizinců samotných, ale je to určitě situace, která je prozatím. Protože pokud ten systém nezačne lépe fungovat, tak si myslím, že to směřuje k tomu, že jednak tady

bude velký počet cizinců, kteří tu jsou bez pobytového oprávnění. A tam pak samozřejmě ta integrace je daleko komplikovanější.“

MK: Nezájem ze strany Českého státu, je to z důvodu ochrany pracovního trhu pro české obyvatele, nebo to má jiné důvody?

MF: „Tak oni tvrdí, že to je z důvodu ochrany pracovního trhu (smích), ale já upřímně řečeno poslední opatření, která vytlačují cizince z trhu práce, nechápu a myslím si, že nejsou nijak koncepční. Prostě někdo na ministerstvu vymyslí skvělý nápad, jak tu situaci ovlivnit nebo nějakým způsobem omezit přístup cizinců na pracovní trh, ale vlastně neproběhla žádná analýza, jestli je to největší problém českého pracovního trhu. Jestli je to relevantní a jaké to bude mít důsledky, ať i na to postavení cizinců i na ten pracovní trh i na problémy zaměstnavatelů a to je zjevné i z toho, že ty pokyny veškeré se měnily asi čtyřikrát. A pořád se naráží na nové a nové problémy. Takže opravdu je to těžké říct, myslím si, že to souvisí s tím, že neexistuje žádná migrační politika, která by říkala: „ano tohle je náš záměr, my chceme tady mít určité množství třeba vysokokvalifikovaných cizinců, nechceme nízkokvalifikované, nebo chceme omezovat jejich počet“, že vlastně je to soubor opatření, který nemá žádnou koncepci, není nijak řízen. Pak dochází k tomu, že jsou tady nějaká ad hoc opatření, která se ještě mnohdy protirečí. Tady se přijmou zelené karty a vzápětí se omezí vstup na pracovní trh. Což samozřejmě souvisí i s ekonomickou situací atd. Ale myslím si, že ta bariéra vzniká i tím, že neexistují relevantní data. A nikdo je příliš neanalyzuje. Někdo vymyslí super opatření, které má možná politický zájem, aby tehdejší ministr práce a sociálních věcí nasbíral nějaké politické body, jak ochraňuje český pracovní trh. Ale nemělo to moc žádný smysl. Ani si myslím, že se ničeho moc nedosáhlo.“

MK: Jaké jsou podle Vaší zkušenosti největší stereotypy, se kterými dennodenně bojujete a snažíte se je odstranit?

MF: „Tak určitě je to, že nám cizinci berou práci. Že kvůli nim jsou nízké mzdy, a že nikdo nechce zaměstnat Čechy, protože ti cizinci berou takovou práci, která nesplňuje nároky na minimální mzdu. Velmi často, pokud jsou v nějaké

obtížné situaci, tak je to že si za to mohou sami...ať jedou domů. Vždycky pokud si na něco stěžují, tak ten argument je, pokud se jim tu nelíbí, tak ať jedou domů. To je asi nejčastější problém. Pokud vyvstane nějaký konflikt, pokud si cizinec stěžuje, že nedostal mzdu, jakou měl, tak prostě jedte si, nemusíte tu být, nikdo vás sem nezval. To je asi největší problém. Pak je to samozřejmě taková ta nedůvěra, že všichni Ukrajinci jsou dělníci. Všichni černoši tady dealují drogy na Václaváku apod. Ale myslím si, že největším problémem je to, že ta společnost nerada slyší jakoukoliv kritiku ze strany cizinců a není ochotna ji přijímat a vlastně říká, že na ní nemají právo, že mají odjet domů. Což si myslím, že je špatně protože se mnohé můžeme naučit.“

MK: Myslíte si, že k tomu pomáhají média? Protože většinou to jsou negativní nadpisy ohledně cizinců.

MF: „Tak určitě...ty titulky, že Vietnamec ukradl....nebo ty pěstírny marihuany jsou typické. Pokud se tedy zdůrazňuje to, že někdo je cizinec, tak je to většinou negativní. Samozřejmě jsou i články, které jsou objektivní, nebo které píšou o pozitivních příkladech. Ale ta většina je negativní. Což zase ale většina mediálních článků je negativních. Pozitivní zprávy moc netáhnou (smích). Nám chodí každý měsíc monitoring tisku a řekla bych, že přes polovinu těch zpráv je vždycky o nějaké kriminalitě.“

MK: Pociťují sami cizinci, že se o nich v médiích takhle (negativně) píše?

MF: „Tak asi jo. Není to úplně téma, které bychom s nimi otvírali. Pravděpodobně to vnímají...ne příliš pozitivně.“

MK: Mají také jiné zkušenosti, ne jen s médii, ale také s Čechy....?

MF: „...Určitě. S úředníky. Velmi často se setkáváme s tím, že když si jdou vyřídit nějaký dávký... příspěvek na dítě, což je nároková dávka, pokud splníte určitou dobu aktivity v tom systému a tak. Tak velmi často, pokud tam ta cizinka jde sama, tak to nevyřídí, protože ty úředníci většinou nejsou nastaveni k tomu, aby jí pomohli. Takže to je něco, co velmi často slyšíme, že je cizinec, cizinka...takže oni se s ní nebudou bavit. Nepomůžou jí, nezvládne to apod. Tak tohle, myslím si, že vnímají. Ale zase když pak s těmi lidmi mluvíte o životě

tady, tak zase mají spoustu pozitivních zkušeností. Kde třeba mají dobré sousedské vztahy. Ani bych třeba neřekla, že děti čelí útokům ve školách...těm rasistickým, nebo diskriminujícím. Na to Češi mají Rómy....“

MK:Takže otázka rasismu není pro ně tak častá....

MF: „Tak jako určitě někteří to vnímají víc, zejména pokud mají odlišnou barvu pleti, tak se tomu jakoby víc vystavují. Ale z těch našich zkušeností to není ten největší problém, který řeší...jakoby ten otevřený rasismu, násilné útoky. Určitě se to objevuje, ale není to zásadní. Největší problém je asi ten přístup veřejné správy k cizincům. Domoci se určitých služeb a nároků, které mají. Tak tam vnímají to, že jsou cizinci...ten stát si to může dovolit. Typický je právě to rozhodování o pobytu. Ve chvíli, kdy cizinec zmešká lhůtu pro podání žádosti, tak se s tím nedá nic dělat. A z druhé strany stát ty lhůty porušuje opakovaně na několik měsíců a oni to vnímají tak, že nedojde k nápravě celého toho systému, protože se to týká cizinců. A ti pro tento stát a politiky nejsou zajímaví, protože to nejsou voliči.“

MK: Zmiňovala jste se, že vám chodí monitoring tisku. Vy sami poskytnete nějaké informace médiím?

MF: „Určitě, je to součástí naší práce. Jak tematicky, tak upozorňovat na problematiku státního občanství, nových zákonů, jejich novelizace. Tak i vnášíme naše témata. Snažíme se upozornit na ty problémy, kterým cizinci čelí.“

MK: O jaká média se jedná?

MF: „Nejčastěji veřejnoprávní. Český rozhlas, Česká televize. A pak tištěné deníky...iDNES, Lidovky, Respekt. To je asi nejčastější. Ty portály také hodně přebírají věci....tam se to dá upíchnout.“